

JOHAN THOMAS LUNDBYE I ROM OG FIRENZE

VED

N. L. FAABORG

I Johan Thomas Lundbyes erindringer fra Røsnæs og Skarresø, som „Fund og Forskning“ bragte i 1968, fornemmes der en dyb samklang mellem maleren og tegnerens hele kunstsyn og hans evner til i skitsebog og i dagbog at nedfælde sine indtryk af det oplevede på den mest naturlige og indtagende måde. Her fandt romantikeren og „naturalisten“ (som han selv kalder sig) med det urolige sind de elementer, der skulde til for at skabe harmoni mellem ham og omgivelserne: ophøjet og alvorlig ensomhed i den barske natur med de store, monumentale kystlinier, en fåtallig, men særpræget befolkning og talrige oldtidsminder, som forbandt fortid med nutid.

Fra en helt anden side lærer vi Lundbye at kende i hans rejsebrevve 1845-46 til kunsthistorikeren, professor N. L. Høyen, hans faderlige ven og kritiske vejleder, og til fru Birgitte Høyen f. Westengaard, over for hvem han mere frit kunne give udtryk for sine følelser. Brevene findes i Det kongelige Biblioteks håndskriftsamling.¹⁾

For danske kunstnere i forrige århundrede var en studierejse til Italien et næsten selvfølgeligt led i deres uddannelse; for Lundbye var tanken herom heller ikke fremmed, skønt han måske tidligere end sine samtidige malerkammerater i sin kunst var så dybt rodfæstet i dansk natur, at han ikke følte det som et påtrængende behov at lære noget i det fremmede. Behovet opstod imidlertid alligevel som følge af en mislykket kærlighedsaffære, der endte med et for ham temmeligt ydmygende nederlag i sommeren 1844.

Til sin gode ven, lægen Frederik Krebs, skriver han 22. april 1845 efter at rejsen er besluttet og et toårigt stipendium bevilget af Akademiet: „ . . . det er ingen brændende Længsel efter Italien, som driver mig, min Reise ligner mere en Flugt. Tunge bittre Timer vil jeg vist ofte have, naar jeg er borte . . . Langs Rhinen, hvis Natur jeg forestiller mig temmelig vammel, gjennem Schweiz, vistnok grandioz, men neppe fristende

for min Pensel, til Italien. Der vil jeg see og nyde, hvor Noget maatte behage mig, og det kan ikke feile, at den Natur vil i høj Grad tiltale mig, dog skal den neppe fængsle mig som den fængslede saamangen Kunstner. I det mindste vilde jeg skamme mig, om dette „Eldorado“ i Kunstverden[en] skulde med et eneste Pust kunne bortjage min Barnheds og Ungdoms Drømme. Vi have i de seneste Aar seet ligesom et Fingerpeg paa, at disse Drømme skulde blive virkelige engang, thi er end Danmarks stolteste Følelse for Tiden: Bedrøvelse over dets egen Svaghed, saa ligger der dog noget Stort i denne Sorg, der har bemægtiget sig de ædleste og bedste Gemytter; der ligger dog Bevidsthed om Nationalitet. Det har de Ældre ikke seet paa denne Maade, hvad Under, at de nu sukke efter det skønne Land, der skjænkede dem deres bedste Timer. . . .“²⁾

Besyderligt nok var Høyen imod denne rejse. Han troede, at Lundbyes stærkt svingende og bløde sind ville gøre ham til et bytte for „Düsseldorffernes“ forlorne og sentimentale kunstprogram, men heri tog Høyen grundigt fejl.

Den 6. juni 1845 gik Lundbye da ombord i skibet Christian VIII, som skulle føre ham til rejsens første mål: Kiel, hvorfra turen gik videre med monarkiets første jernbane til Altona. Lundbye giver i sin dagbog, som han førte omhyggeligt under hele rejsen, en kostelig beskrivelse af sit første møde med dette „løjerlige Væsen . . . jeg mener Locomotivet“.³⁾ I Altona boede han hos billedhuggeren Hermann Ernst Freund's broder Johan Frederik, der var kgl. møntmester der, gik på maleriudstillinger i Hamborg og besøgte den bekendte maler og illustratør Otto Speckter.

Videre gik rejsen med omnibus over Bremen, Osnabrück og Münster til det forkætrede Düsseldorff: „ . . . jeg vilde i Grunden saa nødig derind men jeg hørte om en Udstilling, det lokkede. Noget saa elendigt havde jeg aldrig kundet forestille mig . . . med al Umage kunde jeg ikke finde mere end to Billeder, jeg nogenlunde tør nævne . . . jeg har seet paa med en Slags Glæde“.⁴⁾ Ligesom undskyldende, at han overhovedet har set denne udstilling tilføjer han i parentes: „Jeg vilde nødigt, at man skulde sige: naa, der har vi igjen en af disse ultranationale, ultra ensidige Danske Kunstnere“. Høyen behøvede sandelig ikke at have gjort sig nogen bekymringer: Düsseldorff blev hurtigt overstået og den danskbundne Lundbye slutter sit brev, dateret Köln den 15 juni: „Herre Gud! Fru Høyen, jeg kan ikke lægge dette Brev uden at tilføie et snurigt Tilfælde i dette Øieblik. Da jeg havde sluttet Brevet var Klokkeren 8 og jeg ringede paa Opvarteren for at forlange lidt Thee og Smørrebrød, men ved at passiare med Dem var Haanden kommet saadan i de danske

Christen Købke: Portræt af fru Birgitte Høyen f. Westengaard. Betegnet „C. Købke 18 28/6 33“. Olie på lærred. 20 × 16,5. Den Hirschsprungske Samling.

Folder, at Munden vilde med, og jeg bad Kellneren paa Dansk og saa ivrigt tilsidst, da jeg ikke [kunde] begribe, hvorfor han saae saa forundret ud – saa jeg blev ganske flau over min Distraction, og han smilede saa smaat ad mig.“

Fra Köln gik turen langs Rhinen til Basel og Genève til Marseille, hvorfra han udskibede sig til Italien. Overalt havde han brugt sine øjne godt og pennen flittigt, levende optaget af alt det nye han så og oplevede.

De nedenfor gengivne uddrag af hans breve er således valgt, at de i det store hele dækker hans opfattelse af Italien, særlig af Rom og Firenze, selvom meget stof, for eks. de talrige gentagelser har måttet udelades.

Det kunstneriske udbytte af Lundbyes Italiensrejse er indtil nu ikke vurderet særligt højt; selv skriver han gang på gang, at han måtte træffe et valg imellem at male eller studere al den fremmede kunst, som han for første og eneste gang fik lejlighed til at se. Skitsebogen brugte han dog uafsladeligt og emnerne valgte han – som hjemme – helst blandt dyrene, i de ensomme landskaber i den romerske campagne og langs Arnofloden ved Firenze, og blandt den italienske almue. For den storslåede romerske barokarkitektur havde Lundbye ingen sans: „Rom har kun Oldtid og den fatale Tid, der gaaer foran Nutiden“.5) For den romerske livsform

i hverdag eller fest havde han heller ikke meget tilovers – man sammenligne for eks. hans beskrivelse af karnevalsugen med Jerichaus!⁶⁾ Selv konkluderer han i et brev til fru Høyen dateret Milano 11 juni 1846: „... Jeg hører Suk og Klager over at forlade Italien af Mange, og jeg tør sige: jeg nød det inderligt, som de Samme, og det koster mig Intet at forlade det; saa sikker er jeg paa, at Hjemmets Natur skal give mig tilstrækkeligt og kjærere Stof, end Italien, der mere staaer for mig som et deiligt Aar af mit Liv, jeg aldrig vil glemme, men som kun har indirecte Betydning for min Kunst, ligner mere et Besøg i et deiligt Galleri end et Ophold i mit eget Værksted; jeg skal male ganske anderledes, naar jeg er i Ro i Hjemmet . . .“

Over Tyskland og Belgien gik rejsen i juli til Holland, hvor dyremaleren Lundbye ret følte sig hjemme. Muscerne i Haag og Amsterdam måtte naturligvis henrykke ham, således som vi først og fremmest erfarer det af hans rejsedagbog i Kobberstiksamlingen. Disse betydningsfulde oplevelser har han dog ventet med at berette familien Høyen om til hjemkomsten til København i slutningen af juli 1846.

Tivoli 7.8.1845, saa kom jeg dog i Tivoli,
varede det end noget længe.

Dersom De ikke tager ilde op, at det er paa en Convolut, da vilde jeg gjerne med et Par Ord takke Dem, gode Frue! for Deres venlige Brev, som jeg forefandt i Kaffé greco ved min Ankomst til Rom d. 14 Juli. Jeg var aldeles henrykt baade over Dyr og Mennesker, saa deilige som de vare, og kunde ikke see mig mæt, ikke blive kjed af at vandre i de mindre Gader, hvor Stadsen forsvinder og Livet ytrer sig, naturligt og smukt. Jeg saae og tegnede i 10-12 Dage, gik derpaa til Civitella for at mødes med Jerichau og Læssøe, med hvem jeg kom hertil i forgaars, og hos hvem jeg vel fremdeles forbliver ogsaa i Rom, da mine Midler ere saa ringe, at jeg nu aldeles Intet har, hvad dog ikke ængster mig, da Etatsraad Koch⁷⁾ har faaet mit Brev, hvori jeg bad om nye Penge. Havde jeg rigeligere Rejsepenge, da boede jeg alene, dels fordi jeg i Reglen holder meest af det, og dels fordi jeg ikke fandt disse to gamle Venner, som jeg havde ventet og ønsket, med Hensyn paa vort Forhold; med Hensyn paa Kunsten traf jeg Jerichau virkelig langt over Forventning, men – de ere ikke Skovgaard og Frølich. Det lader ellers til, at jeg opnaaer, hvad jeg meest ønskede med Reisen, det: at komme ret alvorligt i Arbeide; thi her maa Alt dreie sig om Kunst, ved hvert Skridt opfordres man til at tegne og male, men har jeg sagt det, da maa man ikke forlange mere af mig. Jeg tegner og maler alt af alle Kræfter, det er min eneste Glæde; thi hverken

N.L. Høyen. Forneden betegnet „den 15 August paa Vognserup [monogram]“. 1844.
Sepia med pensel og pen. 28 × 14,4. Den Hirschsprungske Samling.

Clima, Folk, Kunstnere eller Levemaade, Boliger eller nogen Ting behager mig; jeg betragter mit Ophold her som et Par Dage paa en Gæstgivergaard paa en Reise, som et Hjem er det mig utænkeligt at betragte Italien, hvor jeg i bogstavelig Forstand kun gider rørt mig i den tidlige Morgen og sene Aften, hvor man kan have hvert Minut nødtigt til Kunstens Tjeneste. Der har endnu aldrig kunnet være Tale om en rolig Nydelse af den vidunderlig deilige Natur, end sige om et „genialt Driveri“, eller en Aftenstund, som den paa Frederiksdal. Nei, hjem igjen! saasnart jeg kan gjøre det uden Skam! Siig Skovgaard, gode Fru Høyen! at han vil have uendelig Glæde af at see Italien, men uendelig Kjedsommelighed af Reisens Besværligheder, der langt overstige dens Behageligheder, dersom han ikke har mange Penge og er Sprogene mægtig. Og nu, da jeg endelig naaede Italien, saa har det dog saamange Skyggesider, som aldrig ere fremstillede, aldrig beskrevne, saa mange: at jeg intet Øieblik betænker mig paa i alle Henseender at foretrække Danmark, hvis Natur og Beboere i det mindste i visse Strog af Landet ingenlunde i den Grad forsvinder ved Sammenligningen, som jeg havde forestilt mig, om man endog maa tilstaa, at her er det Meeste og de Fleeste kjønnere, end jeg nogetsteds saae. Men med Skjønheden har man ogsaa

sagt Alt; nei jeg priser Vognserup Malkeplads, Refsnæs og Tisvilde, og skal med Henrykkelse vende tilbage til disse Ting. Siig Neergaards det Fru Høyen!: at ikke nogen langhornet italiensk Oxe har ganske kundet fordunkle Rasmus Hansen eller Agnes; jeg vidste altid Noget, som vare kjønnere eller mere tiltrækkende ved disse danske Venner. . . Hensigten idag var kun at takke Dem, sige Dem: at jeg med Glæde søger i Arbejde den Underholdning, som jeg savner hos Mennesker, og: at bede Dem hilse Professoren, Jomfru Westengaard,⁸⁾ Neergaards,⁹⁾ Fredagsfolkene,¹⁰⁾ Fru Freund¹¹⁾ og lille Lympa,¹²⁾ Wick¹³⁾ om de ere komne tilbage, samt øvrige Bekjendtere venligst fra

Deres meget forbundne Joh. Th. Lundbye.

Kjære Fru Høyen!

Rom 21 Sept 1845.

. . . Hvad jeg ikke kan undlade at bemærke er: at der er kastet et saa uigjennemtrængeligt Slør over Italiens Skyggesider, at jeg strax ved Ankomsten til Rom studsede ved at see en By, hvorpaa det moderne Liv har trykt sit Stempel saa haardt, som paa nogen anden; dog fandt jeg snart Forum og Trastevere og kunde ikke see mig møt paa alt det Smukke, som disse mere afsides Dele af Byen fornemmelig frembyder. Jeg saae og saae, gjorde smaae Udkast, hvor jeg kunde være skjult, og syntes det var en stor Vinding, hver Gang jeg fik en lille Tegning, der kunde minde mig om, hvad jeg i rigelig og uendelig Mængde traf paa Gader og Stræder. Intet slog mig mere, end de fortreffelige Campagnoler. Hvad Costumet angaaer, som ogsaa saa meget behagede mig, saa skulde det dog tabe Meget, da jeg kom til Civitella. Her var alt friere, simplere og naturligere: Ansigtstræk, Gang, Holdning og Stillinger vare saa delige, at jeg stedse maatte mindes de antike Kunstværker, jeg havde seet . . . det er ikke her saa nemt at komme til at gjøre Studier af Dyr som hjemme. Vil jeg tegne paa de prægtige Holdepladser, da kommer Bønderne og jager Oxerne op, det lider de ikke, og skjönt jeg et Par Gange har kjøbt Tilladelsen og et venligt Ansigt for Penge og ved at vise dem Billeder saa gaaer det dog paa den Maade ikke. I Campagnen blev jeg glad ved at see dem gaa i hundredevis, men uagtet jeg ingen Angst har for dem, saa blev det mig heller ikke muligt, thi saasnart jeg nærmede mig blev de bange for mig og tog Flugten. Jeg tænkte paa Malkepladsen, hvor jeg kunde gaae imellem dem, og hvor endog Agnes

På modstående side: Foroven betegnet „Campagnole. Rom 17 July“. 1845. Pen, tusch og vandfarve. 21 × 17,5. Kobberstiksamlingen. Se teksten s. 112.

Cambridge, Mass. July 11, 1864.

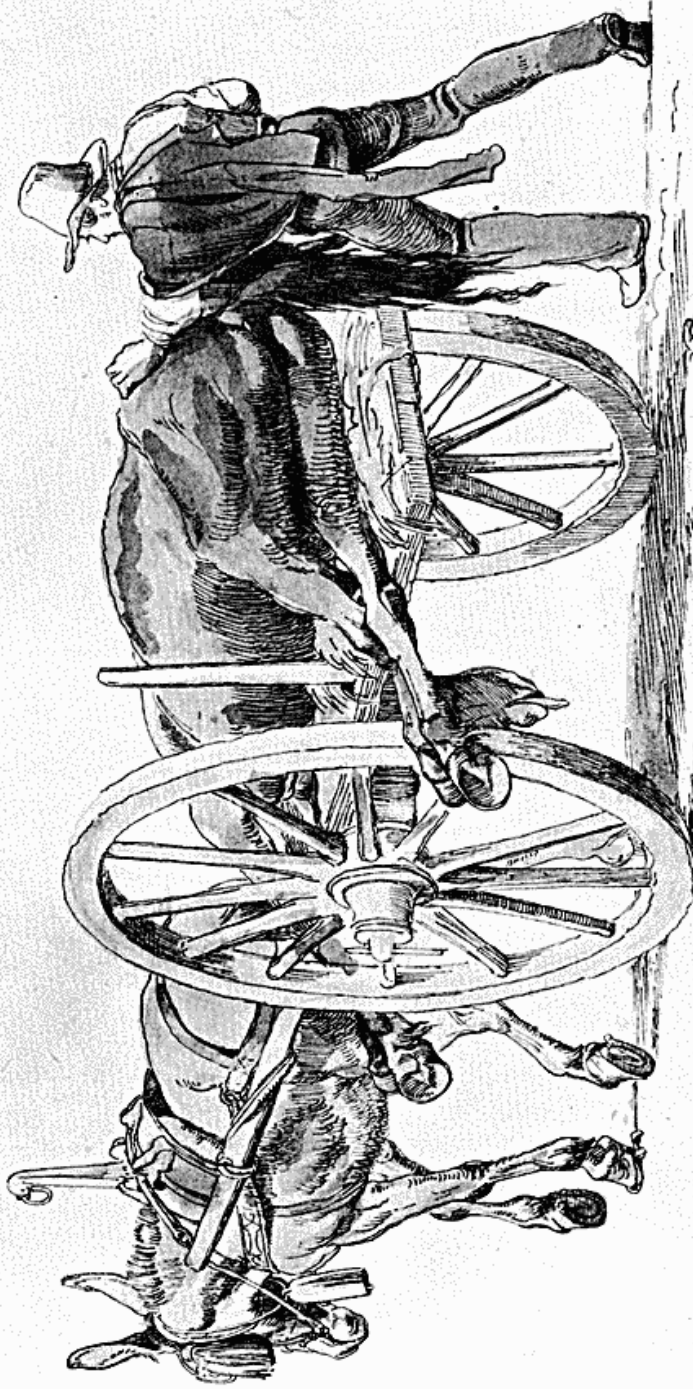
og Rasmus Hansen gik efter mig. I disse Dage har jeg erhvervet Til-ladelse til at male og tegne i en Bygning udenfor Porta popolo, mazzatura, en Slags Trommesal og Slagtehuus, hvor jeg har det ret beqvemt, skjøndt jeg ikke kan komme ind til dem; men her er prægtige Scener, naar en Flok ankommer, eller især naar en Flok skal drives bort; da maa flere Campagnoler tilhest lede dem ud og drive dem sammen hvad ikke skeer uden megen Jagen og Tumlen med Hestene, hvorved det ene maleriske Motiv afløser det Andet; tilsidst med et stort Brøl have de de forskrækkede Dyr i en Krog, hvor de da gjerne søger ud af Porten som aabnes for dem til et andet Aflukke. Hvad der overhovedet her hersker en Haardhed mod Dyrene, det er nyt for os; jeg vil ikke tale om, hvad man byder dem for Arbejde imod hjemme, det saae jeg alt i Hamborg og ved Rhinen og saa videre den hele Vei; men de behandles her med en Raahed, som tit er oprørende. Jeg har seet Æsler styrte under de enorme Byrder, og da, naar de ikke kunde reise dem, blive sparket i Næsen gjentagne Gange, inden Karlen kunde beqvemme sig til at læsse Noget af Bepakningen. Man siger at Præsterne bestyrker dette Uvæsen, der er saa meget styggere som det lader til at Dyrene er her meget taalige; naar man seer de vældige Bøfler og langhornede Oxer, hvor godmodigt de lystre, saa forundrer det den Fremmede mere, fordi de har baade ved Størrelse og antik, nobel Holdning og Form ligesom lidt mere Ret til Opposition, end en sædvanlig Trækstud hjemme. . . I dette Øieblik har jeg gjort Aftale med en Mand, der vil være Model for Svenskeren Valbom¹⁴⁾ og mig som Campagnol; de er saa dyre, at man maa slaae sig sammen – ikke et Æsel, ikke en Gjed kunde jeg paa Landet male uden at betale; det forekommer mig underligt, der kun havde Bøndernes Overtro at bekæmpe hjemme; men det skulde vist aldrig falde Nogen ind at begjære Penge for at see paa en Griis. Det er af de smaae Ulæmpen som følger med Sammenstrømningen af tallose Kunstnere.

28 Sept 45.

Jeg har malet i Caracallas Bade og Villa Borghese, samt i Campagnen, hver Dag i denne Tid har jeg bragt meget tilhuse og det er min største, min eneste Glæde henede. Igaarmorges, da det saae Graat ud i Veiret fik jeg Lyst at gaae i Campagnen, som jeg længe havde ønsket at leve i en heel Dag, og helst i graat Veir. Jeg gik ud alene, var saa heldig at beholde stille mildt Graaveir, hvori de fjerne Bjerge tage dem vidunderligt deiligt ud, til over Middag. Jeg gik langt, saae store Hjorde af Oxer, deels græssende, deels drevne af Campagnoler, tegnede nogle

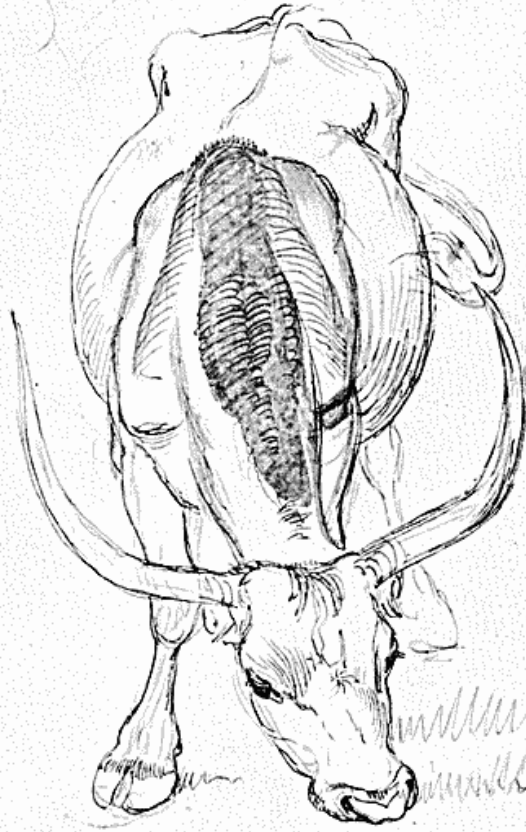
en Stakkel, som er færdig - og en anden, som endnu holder ud. - Seet ved Ufficienne. Florenz 27. May 1846.

Betegnet foroven „en Stakkel, som er færdig - og en anden, som endnu holder ud. Seet ved Ufficienne. Florenz 27 May 1846.“
Pen, tusch og vandfarve. 14,4 × 22,5. Kobberstiksamlingen. Se teksten s. 112.

antike Fragmenter, og havde det overhovedet rigtig godt, da jeg om Eftermiddagen paa Hjemveien desværre fik Regn og maatte søge hjem hurtigere end jeg ønskede. Jeg gik fra Poussins Dal hertil Byen i uafbrudt Regn, det vil sige Noget her, hvor Regnen er af en anden Beskaffenhed end hjemme. Da jeg var lidt udhvilet gik jeg hen til Clausens,¹⁵⁾ som alt vare komne i Thorsdags 25 Sept, da jeg ved at gaae ud af Vaticanet saae et Ansigt, som jeg syntes var Svigerinden, Fru Hammer.¹⁶⁾ Ganske rigtig, de havde samme Dag været der, i Peterskirken og paa Forum, saa det kan man rigtignok kalde Iver. Jeg havde maaskee atter her ventet for meget af denne Familie, der slet ikke kjendte mig, jeg blev snart tvungen stiv og kjedsommelig, har vist plaget dem ogsaa en halv Times tid, inden jeg tog min Hat og gik bort. . . Jeg har ikke været paa Albanerbjerg, men kjender Dragten her fra Rom, hvor Folkene tit komme ind; men jeg foretrækker rigtignok det grove Lærred og det tykke, stærktfarvede Stof, hvori de klæde dem i Civitella; det er Tøi, som ingen Riedel¹⁷⁾ eller Pollak¹⁸⁾ saa let skal kunde forvandle og bruge til at udstaffere deres Vrægebilleder af Italien med. Forgjeves har jeg søgt blot en Tanke af den Sentimentalitet, som disse Kunstnere er saa rundhaandede med. Gud give jeg havde her kun eet Menneske, med hvem jeg nogenlunde stemmede. Kommer der ogsaa Berøringspuncter mellem Jerichau og mig, da er de som svage Solglimt, for vi er i mange Dele for ulige i Tænkemaade, hvad det reent Menneskelige angaaer, til at det kan være nogen synderlig Hjælp, at vi er enige saa temmelig om Kunstsager. Jeg anseer ham for en meget dygtig Kunstner, det skal jeg aldrig nægte ham, med redelig Stræben ogsaa efter Overblik og Omdømme, men hverken fri for Fordom eller Fordømmene, det første svækker Tilliden hos mig til hans Domme, det andet til hans Menneskelighed. . . Saare langt fra at fornærme mig stødte mine Venner mig kun fra dem, destoværre efter at jeg i Glæden over Gjensynet havde talt for meget om, hvad der var mig kjærest, om Danmark, Livet derhjemme osv. Det har givet dem slemme Vaaben i hænde imod mig, for jeg maa døie mangen Spotteglose over Ting og Personer, det gjør mig mere ondt at høre saaledes nævnet, end om de valgte mig selv til Skive. Da jeg nu ikke heller har Lyst at kjede mig ved det navnkundige „danske Bord“, hvor heller ikke Jerichau og Læssøe kommer, saa troer de sagtens: at vi leve i et lille intimt Forbund her med Svenskeren Ruben;¹⁹⁾ de tre gjøre det vel; men jeg er ikke med, og om jeg kunde tænke mig at blive her længere Tid, eller blot, om jeg havde lidt Assistance foruden Stipendiet, saa vilde jeg aldrig gaaet ind derpaa strax. Jeg blev nødt dertil af Trang, og kan nu og vil nu ikke uden Nødvendighed gjøre en Forandring. . .

42.

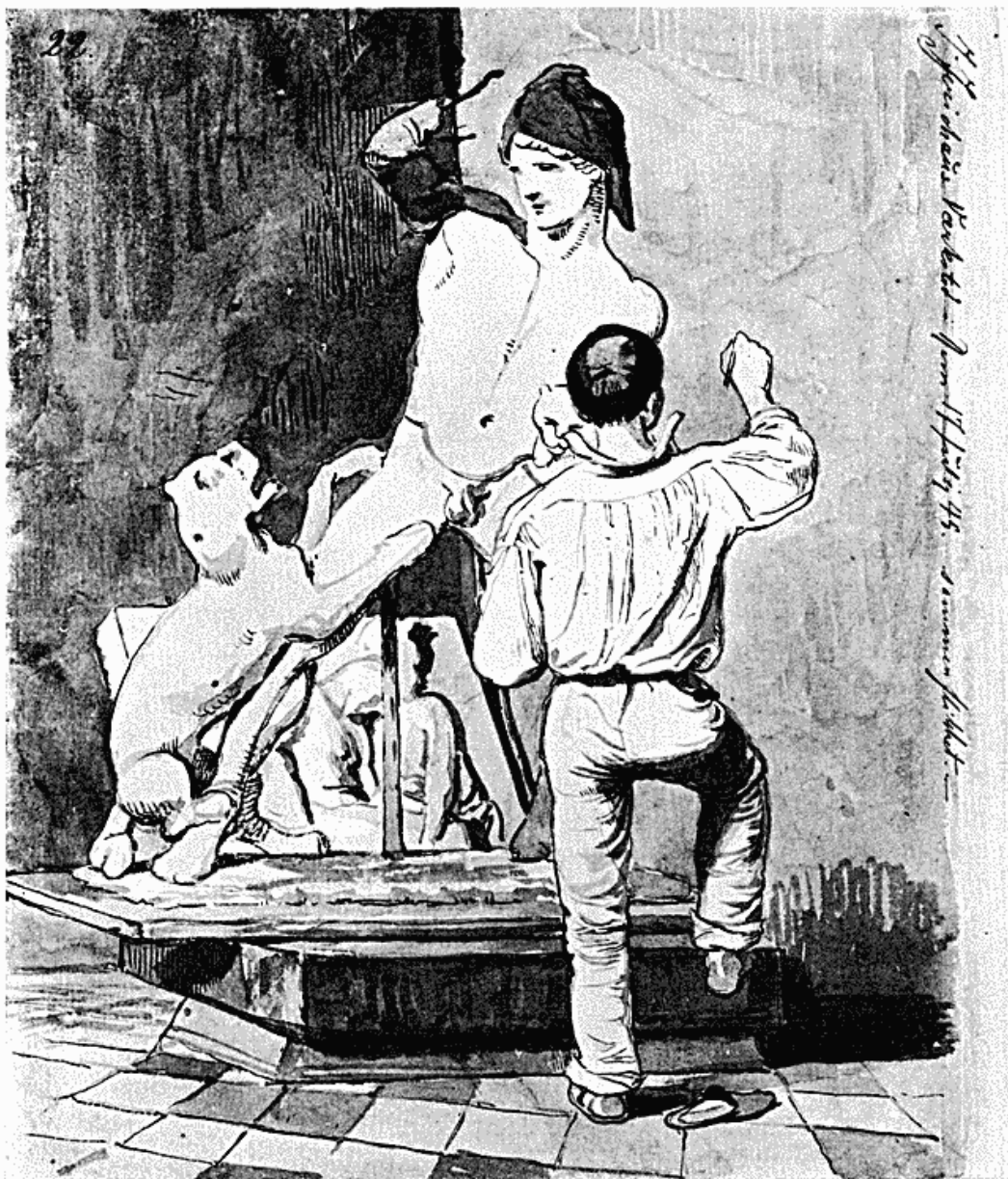
et kjært Møde paa Passagiataen paa Monte Pincio
4 October, 1845.

Betegnet „et kjært Møde paa Passagiataen paa Monte Pincio 4 October 1845.“ Vandfarve og pen. 19,5 × 14,2. Den Hirschsprungske Samling.

Middelmaadighed er ikke mit Ideal, jeg har ved Raphaels Arbejder været henrykt langt over Forventning, men saare langt fra: at den Slags Beskedenhed skulde vaagne i mig, der vilde drive mig til at smide Pensler og Palet bort; jeg kan i de Sale godt føle mig som Kunstner og hænger ikke Potters Køer ganske venligt ved Siden af Raphaels Engle, det er ligesom et Tilsagn om at mine Dyr skulle ikke foragtes, om de kunde blive gode som Potters. Og en Stræben derefter har været stærk i mig hver Gang jeg gik ud af Vaticanet . . .

Rom 13 Oct 1845.

Kjære Hrr Professor! For et Par Dage siden modtog jeg et rart Brev fra Deres Kone, hvorfor jeg ogsaa nu skal takke hende selv, men maa først bringe Dem min Tak for de Linier fra Deres Haand, hvormed det sluttede, da det jo indeholdt en Yttring, jeg gjerne vilde besvare. De gad gjerne kunne gjøre Dem en Forestilling om Jerichaus Statuer. Det vil De snart blive istand til, da hans store Gruppe²⁰⁾ er underveis hjemad, men det vilde være mig kjært, om vi skulle dømme den eens, forsaavidt jeg kan have nogen Dom over Sligt. Jeg har endnu kun set den hos Formatoren, i et lille Rum, men den har glædet mig meget. Jeg finder: det er en smuk Composition, og saa heldig sammenstillet, at den fra alle Puncter seet, danner et smukt Hele. Jeg har gjort mig Umage for ogsaa at finde dens svage Sider, for at være belavet paa de Anker, den sikkert vil blive udsat for, og jeg har ogsaa fundet Et og Andet, som Jerichau har indrømmet mig: ikke var, som det burde. Saaledes skjærer Drapperiet bagpaa Hebes høire Side maaske noget ind i Figuren; den høire Fod paa Hercules viser sig lige i Profilstillingen ikke smuk for mine Øine osv, som visselig for mine Øine kun er ringe Ting imod det Meget, som er præsteret. At Maaden, hvorpaa Hebe skjænker, maaskee ikke er naturlig, maa undskyldes med, at saavel Hercules i sin Karakter, som Gruppen i sin Heelhed vilde tabe, om Haanden med Skaalen var løftet høiere. Dette er min Mening efter at have seet den et Par Gange i et uheldigt Rum. Naar man undtager: at adskillige Billedhuggere her have indvendt det var en Copi, en Restauration af den belvederiske Hercules torso, en Yttring, Jerichau agter at imødegaa ved at udstille den ved Siden af samme Torso (hvad jeg finder noblere, end den Udstilling, Gertner²¹⁾ har gjort nu i Kjøbenhavn) – saa er den almindelige Mening meget gunstig her for dette Arbeide, og hvad der har mere at betyde: de vægtigste Stemmer ere ogsaa for den, Cornelius²²⁾ har opsøgt den, og kom senere til Jerichau paa Gaden for at sige, at den havde gjort ham stor Glæde. . . For Tiden arbeider han paa en Jæger, der har taget en Pantherunge og nu angribes af Mode-

Betegnet på langs tilhøjre „I Jerichaus Værksted i Rom 17 July 45. sammenflikket.“
Pen og vandfarve. 21,2 × 17,7. Kobberstiksamlingen. Se teksten s. 118.

ren.²³⁾ Dette Arbeide er en fuldkommen Contrast til det forrige, idet det er gennemført ganske tro efter Naturen, tit med en Fiinhed, som er forbausende, og han er endnu saa frisk i dette Arbeide, at han lover mere deraf. Disse Ting har gjort mig stor Glæde, men iøvrigt stemme vi ikke meget; dog er det, troer jeg, mere i Karakterforskjellighed, at Grunden ligger til vor Uenighed; thi i vore Meninger om Kunst sympathisere vi saa temmelig. Vi ere tønnede sammen, hvad kun gav Anledning til en Udtalelse, der gjorde usigeligt godt ovenpaa en lang piinlig Spænding. – Imidlertid bliver jeg neppe boende hos dem, da Lyset her ikke passer for mine Øine i de to store Værksteder, hvor Vinduerne sidde altfor høit; jeg blinde Stakkel maa være nærmere ved Lyset. – Jeg har været med Jerichau og Læssøe hos Cornelius, og havde, Gud skee Lov, alt i Kjøbenhavn gjort mig saavidt fortrolig med hans Egenheder, at jeg var istand til at see det virkelig Grandiose, som gaaer igiennem hans nye Compositioner til Kirkegaarden i Berlin²⁴⁾. . . I forgaars kom Using²⁵⁾ hertil fra Sicilien; han er saa forandret, saa frisk, munter og bruun, at jeg ikke strax vilde kjendes ved ham. Mødet med ham og Listow²⁶⁾ er, hvad der af den Slags meest har behaget mig. De spørger: hvordan det gaaer mig her med andre Dyre- og Landskabsmalere i Rom? Jeg har ikke gjort mange Bekjendtskaber endnu; af første Slags kun med een fremmed, hvem jeg endnu ikke har besøgt i hans Værksted, men kun talt med et Par Gange i Tivoli. Det er en tilsyneladende vakker Mand med et stille næsten kummerfuldt Væsen; han hedder Rauch²⁷⁾ og er, troer jeg, fra Wien. Holm²⁸⁾ lever end mere tilbagetrukket og er maaskee endnu vanskeligere at omgaaes her, end han skal have gjort i München. Han siger, at han længes saa ubeskriveligt efter sin Familie; det kan vel gjøre Noget, Meget maaskee, men jeg frygter, at der er andre Grunde; at han begynder at føle, han har besværligt ved at hævde sin Rang som Kunstner. Jeg har været hos ham adskillige Gange, men han ikke her, og sandt at sige (mellem os) jeg frygter næsten hans Besøg, thi vi ville blive meget uenige om mange Ting, om jeg skal dømme hans Mening efter hans Arbeider. Landskabsmalere veed jeg ikke om her findes af nogen Betydenhed; Hovedet for den moderne Retning i denne Kunstgreen: Elsasser²⁹⁾ døde nylig, og jeg skulde næsten tro, at Gurlitt³⁰⁾ er den Betydeligste. Ham har jeg ofte besøgt, og fundet: at hans Farve er i det Væsentlige uforandret, men hans Tegning og Composition finder jeg betydeligt avanceret. Han har gjort en Mængde Tegninger denne Sommer efter Naturen, meget store, og tit overordentlig smukke. Han har derimod ikke malet Studier, og deri søger jeg Grunden til den Gjentagelse og Mangel på Klarhed, jeg finder i hans Farver. . . Men

saa gives her en hel Slump Kunstnere, der kalde dem: historiske Landskabsmalere; af dem har jeg truffet nogle, men troer rigtignok: at under denne Titel tit kun dølges et ringe Talent, som jeg ogsaa under deres stive Træer og tørre Behandling forgjæves har søgt efter Poussins grandiose Sammenstilling eller Claude Lorrains Finess, som jeg kjender disse to Kunstnere, endnu kun af Kobbere; og dog er det aabenbart dem de søge at ligne. Privatsamlingerne have endnu været mig for kostbare, men nu, da Ussing, Listow og Mynster³¹⁾ have lovet at lade mig vide, naar de gaae der, skal jeg ikke længere opsætte at see disse Ting. Hvad Vaticanet angaaer, da er jeg endnu ikke færdig med at gennemsee alle Billederne; der synes kun at være faa, men af Fortegnelsen seer jeg, at der er flere, jeg endnu ikke har seet. Jeg har alt været der adskillige Gange, men der kan man aldrig blive mæt. Ingen Beskrivelse, ingen Lovtale har dog været istand til at skabe en saadan Forestilling hos mig om Rafael, at den jo blev langt overgaaet, da jeg stod for disse Ting – dette og meget mere kunde jeg unde Skovgaard og Frølich at see. Det er i Sandhed to anseelige Copier, Træschou³²⁾ har, men Fromheden i Apostelhovederne kunde Roed dog ikke naae i det Omfang, som den findes i Originalen; men det er ogsaa noget Mirakuløst, og jeg bliver ved, hvad jeg alt hjemme anede: at det Guddommelige i Udtrykket var renere og høiere i dette Ungdoms arbeide, end i hans senere. Jeg maa studse ved at see den Farve som findes i den øvre Deel af Transfigurationen, men selve Hovederne kunne ikke henrykke mig som i det tidligere, eller egentlig: kun Sjælen i Hovederne, vel at forstaae, thi hvor finder jeg Ord for at udtrykke min Glæde over et Hoved, som paa den i Forgrunden, knælende, unge Kvinde med det vældige blonde Haar, eller Hovederne paa Johannes den Døbers og Prælaten i Madonna di Foligno. Nogle af Figurerne i det lille Billed: De tre Cardinaldyder, graat i graat, have ogsaa gjort mig saa inderlig glad, som ogsaa det lange Billed: Fremstillingen i Templet, hist og her. Kun den første Gang fulgte Læssøe mig derhen, men senere har jeg hver Gang været alene, ganske overladt til disse Indtryk, jeg skal gjemme for hele mit Liv, som noget af det Deiligste det kunde skjænke mig, i mit stille Sind drømmende om den Tid, da jeg skal kunde tale med Venner i Danmark derom . . .

Lørdag Aften 18 October.

Idag er en Landsmand død her i Rom: en Müller³³⁾, Inspecteur i Grønland(?) Jeg har ikke seet ham her, da han har været syg for det meste i den korte Tid, siden han kom; men jeg troer at have kjendt ham i Kjøbenhavn, om det var ham, efter hvis Tegning Meelby³⁴⁾

malte sit grønlandske Stykke. – Jeg er ganske bestemt for at flytte, søger hver Dag efter Værelse, som er vanskeligt at faae, og mere end 5 Scudi tør jeg ikke give . . . Schak³⁵⁾ sagde mig forleden: at om vi kunde finde et Par Værelser, saa holdt han saa meget af mig, at han nok vilde bo med mig. Nu var det jo nødvendigt, at han fik at vide, at jeg ikke vilde bo med ham, og Jerichau gottede sig, da jeg fortalte ham det om Aftenen, og sagde: pas paa, nu flytte I sammen! jeg sagde: nei! Og ganske rigtigt, næste Morgen sagde jeg ham min Mening ganske tydeligt, og kunde triumpherende fortælle Jerichau: at nu var Tonen sådan omstemt: at om han traf et Locale, som jeg ønskede, da skulde han sige mig det. . . Jeg var med Ussing og Münster i Galleri Charra³⁶⁾ forleden, og maa sige om Claude som om Raphael: jeg kunde ikke forestille mig en saa sand Skjønhed i Tonen, en saa vidunderlig Glands – og næsten barnligt, famlende gjort. Dog derom vil jeg hellere engang tale med Dem; da skal vi ogsaa ikke glemme Violinspilleren osv og saa et lille Billed af Scidone³⁷⁾, ham af hvem vi have den smukke Skizze i Galleriet hjemme. Jeg maler selv paa et Billed: en Drift Oxer i Campagnen.³⁸⁾ Jeg tænker mig: at det naaer engang til Kjøbenhavn, og i det Tilfælde, da er der idetmindste en hvid Oxe, hvorpaa De vil finde Et og Andet som vil fornøje Dem lidt, og til Skovgaard har jeg derpaa: en høire Oxe-Forklov, ikke fordi jeg troer den er saa fortreffelig, men fordi den er gjort med saa Lidt uden at være ganske form- og farveløs, som han kan male Smaa-fugle med et Par Strøg – Skovgaard skal holde af min høire Oxe-Forklov, ! . . . Lorenz Frølichs Opfatning af Refsnæs glædede Jerichau, der alt af mig havde hørt om dette Eden, og jeg var ude af mig selv af Henrykkelse ved Tanken om: at jeg maaskee seent paa Efteraaret 46 kan svippe derud, naar jeg siger God Dag til min velsignede Moder. Deres hengivne Joh. Thom. Lundbye.

Rom, Piazza Barbarina 21 October 45.

Kjære Fru Høyen! . . . Jeg er flyttet idag herhen, hvor jeg fra mine Vinduer kan see Oxer og Æsler, samt mange Bønder nede paa Pladsen. Jeg er lykkeligst, naar jeg boer ene, og troer at have Grund til at være tilfreds nu; her seer ud, som et menneske lever i disse Rum, her er Teppe paa Gulvet endogsaa, og et nydeligt hvidt Omhæng paa Sengen; det gjør mig til mode, som Jeppe da han troer: han er kommet i Paradiset, naar jeg tænker paa de store Billedhuggerstudier, hvor jeg om Natten sov i Klæderne paa en Sæk Maishalm paa et Modelbord. . . Det traf sig saa, at den unge Slesviger: Magnussen,³⁹⁾ Bissens Elev, kom i Kaffé greco til mig først, da han hørte mig tale dansk til Gurlitt og Stork⁴⁰⁾;

En tiggermunk med sit pakæsel. Betegnet foroven „29 Oct 1845.“ Pen, tusch og vandfarve. 20,1 x 11,5. Kobberstiksamlingen. Forlæg for træsnit i „Skolen og Hjemmet“ 1852 s. 244, skåret af H.C.Henneberg.

det var igaar morges, og han var kommet Aftenen før; jeg gik strax med ham til et Logis, jeg havde udseet for mig selv, men da han laa endnu i Hotellet, hvor det var dyrt tilbød jeg ham at vælge mellem dette her, som vi underveis blev underrettet om, og et andet, Gurlitt havde forladt; men han bestemte sig til at tage den Plads, jeg forlod, og som Jerichau og Læssøe tilbød ham. Vi fandt alle, det er et elskværdigt, naturligt Menneske, og som ganske fremmed, er det jo rimeligt, at han vil faae

det bedre, end jeg havde det der, som Hjem betragtet; Kùchler spurgte mig idag om ham, da Bissen nok har bedt ham tage sig lidt ad ham. Saa nødig jeg vilde, maa jeg dog gaae lidt ind paa Kunsten ogsaa her ved Kùchler, som jeg troer er stærkt paa Retour, eller jeg paa en Afvei. Hans: Noahs Offer saae jeg ikke, det var borte alt; men de Sager, han har i Arbeide er nu ganske i den flauue, tamme Maneer, der karakteriserer Nazarænerne her, og jeg hørte ham med Bedrøvelse, da han i en ærgerlig, vranten Tone dadlede al Friskhed og Djervhed i Behandlingen, støttende sig paa de svage og kjedeligt misforståede Ord: at i Naturen sees ingen Behandling. Saaledes har han (paa Opfordring) malet et Architecturbillede: et stort Pallads, ganske uden al malerisk Behandling, ganske nazarænsk, ganske kjedsommeligt, med mat Solskin, matte Figurer, o det er kummerligt, som det altid er: at see det hendøende Liv i en Kunstner. . . Hvad der har gjort et overordentlig venligt Indtryk paa mig her er to Besøg hos Fru Poulsen,⁴¹⁾ der har modtaget mig saa venligt, at jeg ikke føler Skygge af Tvang eller Geneerthed, uagtet hun kun forstaaer og taler italiensk og fransk. Sidste Aften, jeg var der, det var i Søndags, gjorde jeg mit italienske Mesterstykke, idet jeg forsvarede mig i dette Tungemaal mod adskillige Udfald af Jerichau, der nok vilde stille min Kjærlighed til Fødelandet baade som Hele og en detail i et snurrit Lys; men da jeg blev varm kom ogsaa Ord paa min Tunge, dem jeg tit til dagligt Brug savner. Her boer jeg nu hos italienske Folk, snart skal de høre, at det gaaer ret travlt baade i een og i en anden Henseende; Rom seer mig mindre uhyggelig, uhjemlig ud, siden jeg er kommet her i dag. Frygt ikke for, at Eensomheden skal føde Griller, jeg er vant til at bo ene, og vil kun gjøre Alt, for at vinde Forstand paa Kunsten, som den her kan nydes fra de forskjelligste Tider. Igaar Eftermiddags blev Müller begravet, og nogle og tyve Danske, Svenske, samt et Par Tydske, der havde reist med ham, fulgte. Jeg tog med, fordi jeg kunde tænke, det vil være hans Efterladte kjært at høre. Begravelsen var simpel, endnu simplere, end hos os, da her slet ingen Tale holdtes, hvad jeg godt skulde fundet mig i (da disse som oftest blive saare tomme,) om bare Præsten ikke havde læst alle Bønnerne op, eller dog ikke havde læst dem affecteret. Men Kirkegaarden for Protestanter er yndig, beliggende ude ved monte Testasio (Potteskaarsbjerget) og ved Cypresserne, det skraa Terrain og den nære Pyramide saa kjøn, at jeg ingen smukkere har seet . . .

På modstående side: Antik kvindestatue. Betegnet foroven „Erindring fra Vaticanet, men lidt for meget for en Hukommelse, der kun gemmer paa Oxer og Asner. September 1845. 25“. Pen og vandfarve. 20 × 12,8. Den Hirschsprungske Samling. Jvf. teksten s. 124 og note 43.

41.

Large drawing for a Vatican arch, used
for the monument for the Platonian arch,
the entrance for the City of Rome.
September 1840.
25

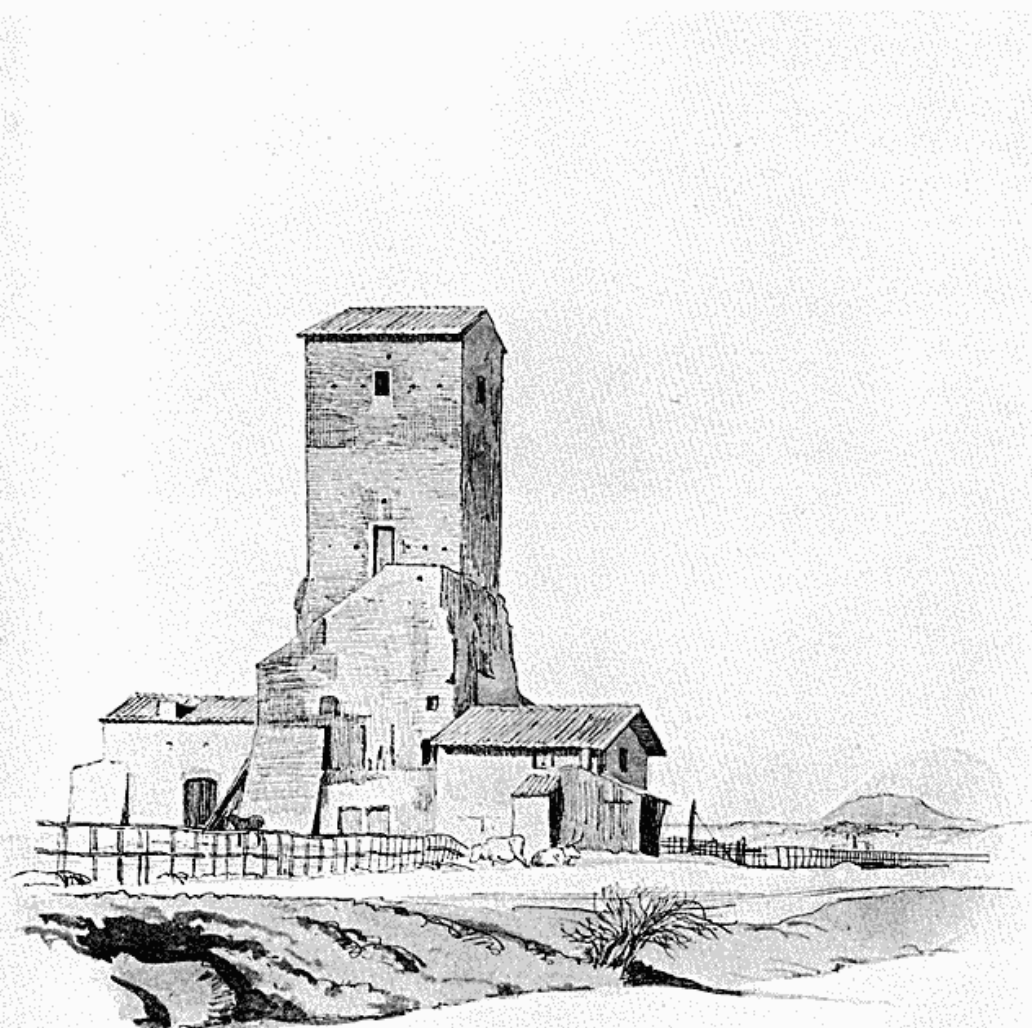

Rom 8 Nov 1845 – romersk Regndag!!!

Kjære Professor Høyen.

Piazza Barbarina.

... Det gaaer mig underligt her i Rom med Nydelsen af Kunstsager; jeg mærker dog paa Meget, at mit Blik skærpes for disse Ting, som ogsaa Kjærligheden til dem potenserer; men paa Mere endnu mærker jeg min Uvidenhed og Mangel paa Dannelse i denne Retning. Naar jeg derfor her fremsætter det Indtryk, som flere Ting have gjort paa mig, da er det meget muligt, at jeg skal nødes til senere at tilbagekalde min Mening. Raphaels Gravlægning for Ex, som jeg saa godt kjendte fra Deres Væg, og altid var mig noget imod, henrev mig, trods sine to lange, fra hinanden bøiede Figurer og et Virvar, som findes mellem Fødderne til venstre, der ikke let finde deres Eiermænd – saa aldeles ved sin fine Farve og ved det mageløse Udtryk i Hovederne, at jeg blev ganske ærgerlig paa mig selv, over at jeg havde kunnet miskjende dette Arbeide i Kobberet, som jeg skal lægge nøiere Mærke til, hvor det hænger i via Condotti; kun saameget har jeg seet paa det: at de smaae Figurer underneden ere daarligt stukne, det Hele har jeg altid troet var et godt Kobber. Disse smaae Figurer gjorde Raphaels Billede i Vaticanet (graat i graat) et usigeligt venligt Indtryk paa mig, det er af disse mindre, gemytlige, til hver Tid overkommelige Ting, jeg aldrig kan see uden den største Glæde. Den døende Galler i Capitolium, om hvem jeg havde hørt saameget, var jeg strax en garde imod, især da Mynster og fornemmelig en Stilling⁴²⁾ roste den over maade, saa rakkede jeg den slemt ned, hvad jeg dog maaske ellers ikke havde gjort. Men hvor er det muligt, at saadanne en Figur berømmes saa hoit midt imellem disse mageløse Statuer af græske Talere, Philosopher osv, hvoriblandt jeg aldrig kan see mig møt paa den Masse her findes f Ex. af tilhullede Drapperifigurer og Büster. Iblandt de første er en af mine de kjæreste en Figur⁴³⁾ i brace nuove i Vaticanet, som jeg troer er fundet først efter Deres Tid; den seer ud som det kunde være en Dronning eller maaske Præstinde, jeg forstaaer det ikke, men den har et Diadem om Hovedet, den venstre Arm lagt under Brystet, og med den høire Haand tager hun Hovedklædet, der hænger langt ned, lidt tilside. Den har vist Feil og Skjævheder, men disse Ting gjør mig Intet, thi der er dette mageløse Liv i Behandlingen helt igjennem, som jeg savner i Gallerens afglattede Former. Der er en egen Umaadelighed hos mig i mine Betragtninger; saaledes hvad De alt ved mangan Leilighed har slaaet paa, og paa Deres Forelæsninger tydeligt udtalte: at den Idealitet, som nyere Kunstnere søge at bringe ind i deres Arbeider, var Raphael fremmed. Dette sander jeg ikke ene nu, men det

Osteri ved Ponte Salare 28 Jan 1846

Monte Saratto

Betegnet forneden „Osteri ved Ponte Salare 28 Jan 1846 [monogram]“ og „Monte Saratto“. Pen, tusch og vandfarve. 23,4×21,4. Kobberstiksamlingen.

opsluger mig saa ganske, at jeg hos Venetianerne, hos Raphael og Michel Angelo, hos Holbein, Dürer og Lucas Cranach, selv hos de elskelige gamle Florentinere, kun seer den samme Kjærlighed til og Respect for Naturen, den samme, som jeg gjenfinder i mangfoldige og for mig de letteste Antiquer. Det er Eet – kun med Nuanceringer, og det bliver først ret klart for mig, at der er gjort noget Andet og langt colossalere, naar jeg betragter de allerskjønneste Antiquer; men disse forstaaer jeg ogsaa kun delviis, kommer altid til at føle dem, som lidt høiere Væsner. Men hos Raphael som ved alle moderne og en stor Deel antique Kunstværker finder jeg saa mange elskværdige Træk, grebne ligeud af det daglige Liv og Omgivelser, at Naturalisten føler sig ret hjemme hos dem. . . Igaar Aftes reiste Münster herfra. Han, Listow, mag: Stilling og selv Ussing, kan jeg desværre ikke ganske fritage, ere Alle Mennesker med Respect og Sands for Kunst, men det egentlige Øie, den skarpere, i alle Retninger gaaende Sands, den mangler dem dog meget desværre. . . Det mærkede jeg saa klart, da jeg med de to kjørte fra Tivoli nyligt, og vilde lovprise Campagnen, at den øde for al Cultur blottede Natur kunde de dog ikke forstaae var større, ædlere, end de mangfoldige Exempler de gave mig baade hjemme og andensteds fra. Det er dog ogsaa Jammer-skade: at Blikket ikke, naar det gaaer hen over Jyllands Heder, tilsidst maatte møde de blaae Bjerge! . . .

Rom 16 November 1845.

Kjære Professor Høyen! hjærtelig Tak for Deres venlige Brev, som jeg modtog igaar. Lad mig ikke spille Pladsen med lang Indledning. Længselen efter Hjemmet har tabt det Smertelige, den havde tidligere, alt som den Beslutning er modnet: at vende ret snart tilbage. . . intet Sted træder Egensindighed, Eensidighed, Jalousie og Intolerance saa skjærende frem, som her i det daglige Liv, i de Forhold, der skulde være de nærmeste. Det gaaer ikke saa, at man kan dadle det Svage hos een og dog agte hans øvrige gode Sider, nei, det gaaer bestandig med et smaaligt og sneverhjetet Hakken, der gjør mig det ikke besværligt alene, men næsten umuligt at omgaaes Landsmændene, som jeg dog gjør Uret ved at holde mig tilbage fra. . . Jeg vil ikke male her for Alvor, thi da skulde jeg nødvendig blive her i mange Aar, hvad der var mig umuligt, derfor: tilbage! sund og frisk med Higen efter at tage fat paa de deilige Motiver, som, skøndt de maa i Skjønhed vige for Italiens, dog tiltale Sindet mere. Der ligger et Enten – eller for mig – enten arbejde her – eller blot see, jeg har valgt det Sidste, og er beredt paa at opofre det andet Aars Stipendium, om Academiet maatte misbillige min Plan . . .

Dersom noget Ønske endnu er tilbage med Hensyn paa Reisens Udbytte, da skulde det være: at gaae med Ussing til Athen, men det forbyder Nødvendigheden foruden det: at jeg virkelig ikke er saa unoisom, at jeg skulde være utilfreds efter at have seet, hvad jeg alt har seet. Neapel frister mig kun for Pestum og Musæet; thi næppe vil nogen Natur betage mig mere, end Campagnen her. . . Siden De var her ere fundne nye Ting: to smaae Columbarier i en Vigne ved Porta S. Sebastiana, to i Villa Pamphili, en deilig Statue i brace nuove og vel endnu meget mere, som jeg ikke veed. Men jeg har saaledes ogsaa faaet et Begreb om antikt maleri paa Murene selv. Ussing er min tro Ven her, han siger mig mange Ting, gaaer selv tit med mig, og vi have det herligt sammen; men Kunstnerne ere overhovedet meget slemme mod ham, i det mindste paa hans Ryg . . .

Rom 3 Januar 1846.

Kjære Professor Høyen! Først min hjærtelige Tak til Dem og Deres, der glædede mig saa meget med det rare Brev, jeg modtog for et Par Dage siden, men „dybt sank vor Mesters Hjerte, som Møllesten i Vand“, da han saac: at De ventede i mit Billed at finde end tydeligere udtalt min Glæde og hele Opfatning af Italien, end i mine Breve, dog, naar De tænker Dem lidt om, da vil De ikke saa strengt gaa i Rette med mit Hornqvæg, der, om jeg nu begyndte det, skulde blive bedre. Om en 8-14 Dage afgaaer Drivten herfra, og jeg selv snart bagefter, thi jeg maa spare paa Stipendiet, som jeg haaber man giver mig til frit Brug, og Rom, hvor jeg har paa den senere Tid svælget i Kunstnydelser, saa jeg tit var som beruset og troede selv at kunne gjøre lignende Ting, behager mig dog ikke længere; jeg kunde ikke blive her længere, uden at male og det vil jeg ikke; jeg er træt af at see, og naaer dog aldrig Bund – her er for meget . . . Marstrand, som endnu boer her i Huset ligeunder mig, er ved nærmere Bekjendtskab et herligt Menneske, men jeg maa altid ligesom presse ham til at ytre sig, og er han først paa Glid, da har jeg mangan rar Samtale med ham, hvoraf det dog fremlyder: at han er langtfra at være paa det Klare, langtfra at eie den Sindsro, som vi vel Alle have en dyb Drivt til at søge, og som sagtens saare Faac nyde. Han har endnu ikke begyndt noget Billed, men kun gjort et og andet Studie. Bissen skal have sat en Figur op, jeg har endnu ikke seet den. [Om] Ernst Meier siges: at han boer i Olevano og kun er her for at holde Juul; han har i denne Juletid flere Gange yttret sig saa glimrende, at jeg for ikke at glemme disse Træk, virkelig har gjort, hvad man beklage ikke før er sat i Værk: noteret dem. Jerichau har forlovet sig med for omtalte

Frøken Baumann.⁴⁴) Schak har componeret Menneskeslægtens Vandring (tværs) igjennem Livet, hvad jeg dog ikke har seet, men erfaret derved, at jeg beklagede ham fordi han ved et underligt Tilfælde maatte være ene hjemme Juleaften, da alle Familierne kappedes om at trække Nordboerne til Grodfadene paa en høist elskværdig Maade – men han svarede kun: at han havde gjort en Composition som var 10 Juleaftener værd. . . Jeg har den Skik, hver Søndag Morgen at staae i mit Vindue og betragte de talrige Bønder, som da altid ere grupperede ligeunder mine Vinduer, hvor de samles for at søge Arbeide for den kommende Uge, og fordrive Tiden med Morra og Samtaler! da har man uafsladeligt de deiligste Motiver til Billeder, de stolteste Skikkelser bærende en laset Kappe med en Mine, som det var en Kongekaabe. Et tidligere Brev til min Moder indeholder Beskrivelsen af denne mageløse Plads, jeg veed ikke, om De skulde have seet det, men det er jo vel ogsaa Dem i frisk Minde, saa De skulde kun seet min Glæde over Hjorde af Kalkuner og lange Tog af Muldyr. 5. Januar. Jeg ærgrer mig over de mange Festdage; saadan er der nu een imorgen, som allerede idag tvang mig til at vende om paa Veien til Vaticanet; men jeg havde sat mig i Hovedet at ville see Billeder og nød ret i Mag det deilige Galleri i Palazzo Borghese, hvor jeg aldrig kan komme tit nok, thi der lærte jeg jo først ret de gamle Venetianere at kjende. – Tak fordi De berører vore Kunstneres Arbeider, saa følger jeg dog lidt med derhjemme, hvor jeg skal vandre brummende og knurrende omkring, naar ikke de Herrer, der vare ligesaa lykkelige som jeg nu er, male som de Gamle, ja, den Dygtighed maa vi atter have fat paa, og det er jo saa simpelt gjort. De mærker nok, det er Pennen, og ikke Penselen, jeg har i Haanden. Købke spørger: hvad jeg synes om et antikt Billedhuggerværk? Det er for vidtløftigt at besvare skriftligt, men næsten med Taarer i Øjnene maa jeg sige, at selv Thorwaldsen bliver lille, jeg er Fanatiker, naar jeg kommer foran visse Statuer og Relieffer i Vaticanet og Capitolium, i Villa Albani og i Lateranpaladset; men disse enkelte Indtryk ere ogsaa Helligdomme for mig, som jeg strax søgte at indpræge mig i Hukommelsen, for dog nogenlunde at holde mig skadesløs for de mange Ting, jeg maaskee slet ikke, eller kun flygtigt faaer at see. Underligt nok, det er ikke de store, gjennem Tiderne berømte Sager i Belvedere, de ere ligesom over Dyremalerens Horizont, han tager vel Hatten dybt af, men tyer hellere til de lidt ringere og mere naturalistiske Sager, hvor dog det Noble ligesaa stærkt tiltaler ham, som Kjærligheden til Naturen gjør ham godt, lige til hans Sjæls Inderste. Tit er det et enkelt Fragment, et Foldekast, ja vel endog blot den mageløst beregnede Anvendelse af Boeret i et Hoved, der kan gjøre ham veltalende til Andres Forundring. . .

Rom Søndag 22 febr 1846.

Til Fredagsfolkene! ja til dem Alle! . . . Jeg er svimmel, men Marstrand er værre! hør engang! jeg, den adstadige, gnavne, kjedelige Lundbye, Tvivleren om al Glæde, der ikke gik paa Træsko – jeg lytter efter Capitoliets Klokker og styrter til Corsoen paa det første Slag, hvor er det muligt andet? hvilke Ansigter! hvilke Bevægelser! hvilke Dragter! hvilke Lysvirkninger! Heste! Pjerroer! Æsler med Buxer paa! Vogne med Albanerinder! Conter! osv. Jeg gaaer ikke med Næsen iveiret søgende Eventyr med Damer i Vinduer og paa Balconer for at prostituere mig ved den samme mærkelige Klodsethed, som udmærker alle de Fremmede – jeg gaaer ikke med Hovedet sænket og tænker over Menneskenes Daarlighed og Letsindighed – men jeg nyder i fulde Drag en Glæde, der overgaaer min Forstand og Evne, har Lommen fuld af Confetti (ægte) hvormed jeg glæder mangan lille Sjæl og stundom søger at udglatte Folderne paa smukke Pander, naar de overøstes af en Englænder eller Tydsker med Meel og Confetti falsi. . . Marstrand er et rart Menneske, jo mere jeg har lært ham at kjende, des mere har jeg holdt af ham, og trods megen Mismod og Uklarhed, hvoraf han synes at lide betydeligt, saa voxer der dog nu mange rare Ting frem under hans Hænder. Clausens Portrait ⁴⁵⁾ er snart færdigt, og omend derved kunde være eet og andet at bemærke, saa er det dog et rart Arbeide – mange Studiehoveder hænge paa hans Vægge og store Billeder tumle om i hans Hoved, nu og da brydende frem, snart som en Skizze, snart som en Tegning eller vel allermest lovende som en stor Kridtcontur paa et opspændt Lærred. – Jerichau, som havde Bryllup Gjove di grasso ⁴⁶⁾ og nu er med sin unge Kone i Albano, er snart færdig med sin mindre Gruppe, der er langt mere gennemført end den store, men desuagtet i mine Øine af mindre Værdi, fordi det er en Ting, som er mere blot efterlignende, end som den foregaaende: Product af et alvorligt Studium af Antikerne – Bissens Hylas ⁴⁷⁾ har jeg dog seet, man da Manden maaskee selv hører dette læses, vil jeg forskaane ham for en Lovtale af en saa uværdig Pen. Magnussen synes vel i Kunsten at kunde erhverve de samme sunde Bjørnekræfter, som han synes legemlig at besidde. Vogelbergs ⁴⁸⁾ Baldur har moret mig at see, hvorimod jeg ikke kan sige saa om hans Thor. Odin kjender jeg kun Hovedet af. Af nyere fremmed Kunst vil [jeg] kun nævne: Teneranis Nedtagelsen af Korset, ⁴⁹⁾ som alt er temmelig gammel vel – og saa Benouville, ⁵⁰⁾ af hvem jeg har seet kun eet Billed, men som jeg aldrig skal glemme. Han har forstaaet at give Italiens Natur. Paa Udstillingen er næsten slet Intet, som er værdt at nævne: nogle Aquareller,

et Landskab af Jauge⁵¹⁾ fra Cerbaro – voila tout! Overhovedet de franske Landskabsmalere har jeg megen Agtelse for og ønsker i Paris at gjøre nøiere Bekjendtskab med dem . . .

Florenz, Langfredag 10 April 1846

Gode Fru Høyen! paa cengang slaacer Samvittigheden mig, saalænge har jeg kunnet forsømme at benytte Deres gode Tilbud – men nu kommer jeg angergiven igjen og beder om Undskyldning og lidt Opmærksomhed for, hvad jeg kunde have at sige. – Florenz er en rar By, det kan jeg trøstigt sige den anden Dag, jeg er her. Rom har kun Oldtid og den fatale Tid, der gaar foran Nutiden – Florenz har Middelalderens Præg paa sine Kirker og Paladser. Det er den første By, der i nogen Maade kan taale at nævnes sammen med Rom af dem, jeg hidtil har seet. Da det er den stille Uge, maa jeg have Taalmodighed med Hensyn paa Samlingerne, og er saaledes henviist til Kirkerne i disse Dage, og her kommer mig først ret glimrende imøde, hvad jeg kun flygtigt saae i Pisa paa Gjennemreisen: den italienske Gothik. Jeg tør vel kalde den spidsbuede Bygningsstil saa, skjøndt saa væsentlig forskjellig fra, hvad jeg i Tydskland saae af gothiske Bygninger. Den høie Grad af Simpelhed, Brede og Styrke, det deilige Materiale (farvede Marmorsorter). Alt forenes for at gjøre et mageløst Indtryk. Og saa de gamle Paladser og Loggia d'Orgagna⁵²⁾ – jeg havde glædet mig til Florenz, og den vil ikke skuffe mine Forventninger, især ovenpaa det modbydelige Neapel, hvad andet Tillægsord kan jeg give denne uhyre, larmende, overfyldte, karakterløse By. . . Jeg er glad ved at Academiet giver mig den ønskeligste Frihed i Anvendelsen af mit Stipendium, der er stort nok til at gjøre min Reise i fuldeste Maal og Maade til, hvad jeg ønskede den maatte blive, den er saa at sige kun en Tankestreg, en Pause, der tør vare et Aarstid, thi, sandelig! jeg har gjort mig Umage og har ogsaa lært Noget; men længere maa jeg ikke vente med at tage fat igjen i vor hjemlige Naturs Tjeneste, den Natur, der dog altid har en Side, hvorved den bliver mig kjærere, end selv det Skjønneste jeg har seet i Udlandet . . . I Livorno blev jeg hudflettet i en Grad, at jeg kun har mødt lignende Behandling i Neapel, og deri maa Grunden søges til at jeg slet ikke vilde ud af Hulen, hvor jeg fandt et Par Timers Fred indtil jeg med Dampvognen gik til Pisa. Jeg kom saaledes slet ikke til Dalgas,⁵³⁾ hvem jeg saa fast havde besluttet at ville besøge; det er en Ting, der nu angrer mig, men er saare langt fra at staae ene. Hvor mange saadanne Synder har jeg ikke at bebreide mig i Form af tilsidesatte Bekjendtskaber, ubenyttede Anbefalinger osv. . . men da jeg af Deres Brev saae, det skal være

en saa elskværdig Familie, saa bedrøver det mig nu. . . Senere samme Aften. – Paa et af mine Streiftog gennem Byen traf jeg til at see ind ad en aaben Port, og hvad skulde møde mit Blik: en gammel Bekjendt, Roeds Billede⁵⁴) – kun manglede Roverne osv; jeg veed endnu ikke, hvad det er for en smuk Bygning. Mich. Angelos David kan jeg vel glæde mig meget ved i det Enkelte, men den *hele* Figur vil ikke smage mig, Hovedet er for stort og fra flere Puncter gjøre Hovedlinierne igjennem Figuren en uheldig Virkning, og Hr Bandinellis Herkules ved Siden er ikke min Ven. Derimod behager Benvenuto Cellinis Perseus mig saa meget, at jeg nu gjerne tilgiver alt hans Praleri; og Giov: da Bolognas Sabinerinderov og Centaurkamp holder jeg meget af. I Pisas Domkirke saae jeg en Madonnas Kroning af Giov. Da Pisa, som gjorde en overordentlig deilig Virkning; det er en fremmed Mark for mig, disse Middelalderens Billedhuggerværker, naar jeg undtager Mester Michels Moses og Christus samt nogle faae andre Sager i Rom; men her skal findes en Deel, som jeg glæder mig til. Georgio Vasari, min gode Ven, maatte for mig gjerne spart sig Uleiligheden indvendig i den store deilige Kuppel i Domkirken, i det mindste forekommer Hovedvirkningen mig ikke saa heldig og neppe i Harmoni med den overordentlig simple, men fint følte Architectur; de enkelte Figurer kan jeg slet ikke see i den uhyre Afstand. Ved at sammenligne denne Kuppel-decoration med St. Peters, saa maa jeg rigtignok tilstaa: at den sidste er bedre forstaaet, som overhovedet denne Kuppel forekommer mig ikke blot at være det Imposanteste, men ogsaa langt det Skjønneste i St Peter. . . Løverdag 11 April, Morgen. – Tænk, endnu imorgen, overmorgen og Tirsdag ere Festdage, hvor Gallerierne ere lukkede siger man mig, og dertil er kommet Visitkort fra endnu en anden Svensker, som jeg troede langt borte, naar man dog bare maatte gaa i Fred og skumle, og saa skal man mødes der og der og begynde paa ny med Erklæringer: at man aldrig spiller Billard eller gaaer i Theatre osv. huh! og naar saa endda de Mennesker vare af den Slags, at man kunde tale med dem, men de reiser næsten alle paa „Dannelse“, synes De ikke jeg har det lidt haardt? – Af et Brev fra Chr. Listow veed jeg, at Prof. Høyen læser over den hollandske Skole, og jeg ønsker tit, jeg kunde lytte til; hvormange Bemærkninger af hans er nu klaret for mig paa Reisen, hvor gridsk har jeg randsaget mit Hukommelseskammer for at finde hvert Ord, der kunde hjælpe mig til at bringe det Meste ud af al den Deilighed, der er gaaet forbi mine Øine; men mange Huller, mange Bommerter har jeg begaaet vitterligt, hvormange uafvidende? . . . Her er et ualmindeligt Røre i Byen, alle Klokker ringe, Kanonskud og smaae Plaf høres fra alle Kanter, Folk falde endog paa Knæ og tage Hatten af

uden synlig Grund, paa Pladsen ved Domkirken ere mange Bønder med deres store italienske Straahatte, men iøvrigt ganske afslebne Dragt – jeg har spurgt, men kan ikke forstaae det Ord, hvorpaa det egentlig kommer an, men jeg er ligeglad, det morer mig ikke. Jeg er helst i min Stue med mine Tegninger og Breve, indtil Gallerierne aabnes. Jeg var henne i Santa Maria Novella og maa ogsaa der forbauses over en deilig Kirke. Disse Bygninger give Florenz et saa alvorligt Præg, at det er næsten, som det var bestandig Søndag i denne By, og endnu er jeg ikke forstyrret af de fortvivlende Rococo ødelæggelser, som i Rom og Neapel har gjort saa stor Fortred. . .

Kjære Professor Høyen!

Florenz 4 May 1846.

Fuld af de glædste Forhaabninger, rig paa de herligste Kunstydelser, med det nære Hjem i Baggrunden som en gylden Glands, deiligere end den stille Aftenhimmel paa Claude Lorrains lille 8 kantede Billede i Palazzo Sciarra i Rom – tager jeg iaften Pennen for at sige Dem, hvad der er Grunden til al denne Glæde. Jeg længtes saaledes efter at rode i de deilige, fede Oliefarver, at jeg, efter at have sendt min store, prægtige, romerske Malerkasse hjem, har atter her anskaffet Alt, hvad der behøves for at male, og det paa en Tid da hver Skilling var mig vigtig. Men jeg er videre, thi jeg har alt i 5 Dage malet paa et lille Billede,⁵⁵⁾ som der neppe er Noget i Veien for *kunde* blive et lille Mesterværk – om det *bliver* det er et andet Spørgsmaal. Længe havde det været en Fristelse for mig, den evige Tegnen kjædede mig (gode Tegn) men hvad der gav Stødet var: Taccas store Sviin, der staaer som Fontaine ved Loggia dei Mercanti. Nu ikke mere derom, end: at det gjør mig stor Glæde . . . Naar jeg kommer hjem kan jeg give Dem Beretning om flere Sager, som ere nye for Dem, og deriblandt en deilig Nadvere her, hvorom De vel for længe siden har hørt, at den tillægges Raphael og vist med Rette, saa vidt jeg tør have nogen Mening derom.⁵⁶⁾ Det er et deiligt Billed, arrangeret saa, at Judas paa gammel Viis sidder ene paa denne Side Bordet; bagved ere ornerede Piller, hvorigjennem man i Landskabet seer: Bønnen i Gethsemane og de 3 sovende Apostle. Johannes har lagt Hovedet ned mod Christus, hvis Haand hviler paa hans Skulder paa den deiligste Maade sammenstillet, som ogsaa alle Hoveder og Hænder ere af en overordentlig Skjønhed og malede paa lignende Maade som i hans Madonna Kroning; Figuren længst tilvenstre seer ud mod Beskueren og har Liighed med ham selv. Billedet har aldrig, som der blev sagt, været over hvidtet, men kun i høi Grad tilsølet af Røg og Snavs, saa at flere, der fra Tid til anden ere gjorte opmærksomme derpaa, have erklæret:

Betegnet foroven „Galleri Medici 5 Mai 1846. antik Marmor Original til Taccas Bronzefontane ved Loggia dei mercanti.“ Pen. 14,2 × 21,8. Den Hirschsprungeske Samling. Jvf. teksten s. 132.

at der var intet derved, indtil en Florentiner, som havde været i Perugia, efter sin Hjemkomst tog sig over at rense en Deel og studsede ved at finde en saadan Skat glemt og tilsolet i et Vognskuur. Den Omstændighed, at det har været *Nonnekloster*, kan maaskee gjøre det en Smule forklarligere, at man i flere hundrede Aar har kunnet være uvidende om et saa betydeligt Arbeides Tilværelse. Det er med Undtagelse af Borddugen og den decorerede afrundede Indfatning, der have lidt en Deel – aldeles vel bevaret. Jesi er det overdraget at stikke det, og jeg ønsker kun: det maatte lykkes ham, som det eneste Blad, jeg *veed* at have seet af ham: Leo X med de to Cardinaler. – Florenz behager mig saa vel, at jeg ingen Samvittighed gjør mig af at blive her, hvad jeg er nødt til, om jeg ogsaa herfra skal reise lige hjem, uden at see Holland. Hvem kunde ane det, naar den Ene efter den Anden kom veltilfredse til Rom efter 2 a 8 Dages Ophold i Florenz, hvem kunde ane: at Florenz er rigere paa Malerier end Rom, naar man undtager: Stanzerne, Capella Sistina og Salen med de 3 Raphaeler i – og har Spor af alle Stadierne i denne

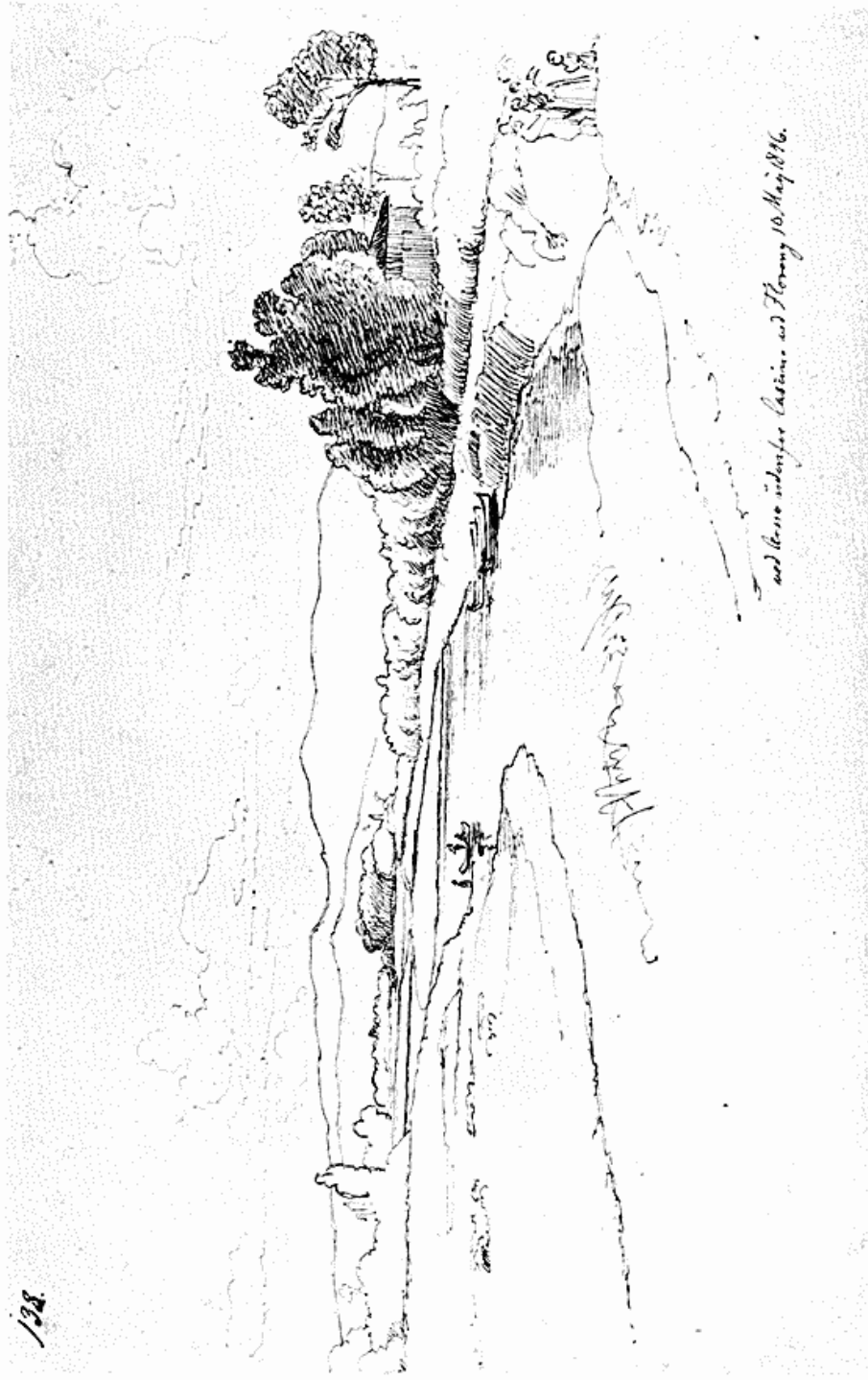
mærkelige Udvikling, denne Under-Plante, der alt i sine tidligste Skud eier en Skjønhed og jomfruelig Uskyld, der tit har bragt mig til at studse. Jeg gad vidst, om jeg er ene om min Henrykkelse over en Mariæ Bebudelse af Fra Filippo Lippi; det er et lille Midterfeldt i en Predella, men en saa dyb og inderlig Ærbødighed, som Engelen der har Præg af, har jeg aldrig seet skjønnere fremstillet, og i de samme to Hoveder er det, som om han skulde sprænge alle Baand, thi den Ubehjælpsomhed, som endnu klæber ved ham ellers, er *der* borte, og de ere deilige at see paa. Og Fiesole Ghirlandajo! Masaccio! og det gruelige Menneske, der aldrig gjorde Noget færdigt, men hamrede løs paa Marmorblokken, saa man maa studse ved Arbeidet, forladt paa Halvveien – hans Brutus! hans Dagstider og *Madonna!* hans Apollo! . . . 8 May 46 – Denne Dag var meget trist, de andre Dage gaaer jeg om Aftenen ud langs Arnoen, hvor jeg ogsaa har malet et lille Studie, er usædvanlig vel tilmode efter fuldendt Dagværk, bliver bestormet af 3-4 smaae Blomsterpiger, som jeg har forvænt saaledes, at de bestandig maa have et Par Crazier (Dr Sandall, min Scandinav, bruger Stokken imod dem) ser paa den nedgaaende Sol, de mange luxurieuse Eqvipager og prægtige Rideheste, leer ad den elegante Verdens taabelige Eensformighed i Forlystelser, vender om, naar det mørkner, drikker Caffé naar det er koldt, spiser Is naar det er varmt og søger min Hule, for i morgen at begynde forfra. . . Jeg tegner nu gjerne lidt om Morgenen i Galleriet, men kan ikke drive det med synderlig Kraft, saalænge jeg er fuld af Forhaabninger til mit Billed.⁵⁷⁾ Jeg aflægger ved min Middagstid 4-5 gjerne Besøg i Kirkerne, hvorom jeg var meget uenig med Prof: Clausen, der vilde hæve de romerske Kirker saa høit paa disses Bekostning; der var saare faae af de romerske som behagede mig (San Lorenzo fuori li mura – San Clemente o. a.) hvorimod disse næsten alle behage mig. Jeg gik idag i Domkirken og besaae den Skranke, som afdeler en rund Plads ligeunder Kuppelen; den har mange herlige Relieffigurer, jeg veed ikke ret af hvem (Bandinelli?)⁵⁸⁾ og en stor Gruppe mod Høialteret, som ikke kan være nogen anden, end Mester Michel selv, og den er da heller ikke færdig. Det er løierligt: denne Kirke fandt Clausen tom, en daarlig Efterligning af Gothik med altfor faa Buer osv. – og jeg finder denne Gothik noblere, langt finere følt og heldigere inddelt end i de tyske Monumenter. Til den Betragtning var jeg kommet allerede tidligere, mens jeg var her ene, og Clausens Mening forundrede og imponerede mig i en vis Maade, uagtet jeg bestred den, i hvilken Strid jeg ikke kom længere, end i Kampen for Michel Angelos maleriske Sands, Kampen for det antike Maleri o fl andre Sager, dertil nemlig: at Professoren indrømmede, det kunde

muligt være for Kunstneren at der fandtes noget Lærerigt eller Tiltalende, men af almindelig Interesse, troede han ikke. Dette fremsat med hans klare, sikre Sprog har virkelig Vægt, og fører mig stundom i Tvivl om min Betragtning ikke ogsaa for meget hildes i tekniske Lækkerbidskener, Farvesammenstillinger, dygtig Tegning osv, men dette er et saare kildent Gebeet at gaa ind paa, thi vi komme da strax i forskjellige Sphærer, nogle høiere andre ringere, og skjøndt disse maaskee have stor Gyldighed, saa oprøres jeg dog som Maler, naar jeg føler: at det er *Usikkerhed* og *Mangel paa Øvelse* i Øiet, som stiller disse høiere og lavere Regioner som det Væsentlige. Det har været Tilfældet med Perugino f Ex: at hans Christus i Gethsemane fandt Prof Clausen prosaisk, og jeg havde været saa henrykt over den. Udtrykket hos disse Kunstnere seer for mine Øine mindre ud som Noget, de gave, efter som de vare oplagte eller istand til, end som Noget, de vare besjælede af, og som arbejdede sig ud igjennem dem og gav een eneste Tone til alle deres Billeder; saadanne er Fiesole, Fr Francia, Perugino, Fra Bartholemeo og selve Raphael, skjøndt hans Udvikling er saa uhyre, at det nødvendig maa forstaaes paa anden Maade hos ham. Men Gud! hvor er jeg kommen hen! som sædvanligt baade for langt og for kort, men, naar jeg har tilføiet, at Prof: Clausen, ved sin Mildhed, Ligefremhed og sin underlige Klarhed i Sproget altid var en behagelig Modstander, som han overhovedet tog sig herligt ud i Rom, hvor al paahængt Flitter falder af og tit knuser eller river med sig hele Personen, jeg har seet saa med Assessorer i Høiesteret; – men det kunde man mærke, at Clausen ved sin blotte Personlighed vandt og imponerede alle Scandinaverne, der ogsaa kappedes om at flokkes om ham to Gange om Ugen – saa vil jeg dog standse. – *9 Maj om Morgen*. Er det ikke et bedrøveligt Resultat: at Kunstneren har en Skjønhedsverden, der „kan være god for ham, men ingen Gyldighed har for andre Mennesker“ – og dette kommer mig imøde overalt, vi ere lukkede ude paa en Maade, og nu vore Præstationer, udarbejdede efter disse ugyldige Anskuelse, hvorledes skulde de finde Indgang? . . .

Gode Fru Høyen!

Florenz den 28 May 1846 . . .

Jeg vil idetmindste begynde et Brev til Dem her i Italien, snart er jeg over Alperne og de savne jo den vældige Grændselinie mellem Syd og Nord, mellem en frodig, rigt udfoldet Natur paa den ene Side, og en meget fortrykt, ikke ret fuldendt, lidt brystsyg Natur paa den anden, men til denne hører ogsaa den hjemlige og med Brystsysten følger ogsaa en egen Skjønhed. De skulde endnu have et Par Linier fra Frodighedens og Yppighedens Land, og hvad kan jeg skrive bedre, end at det forekom-

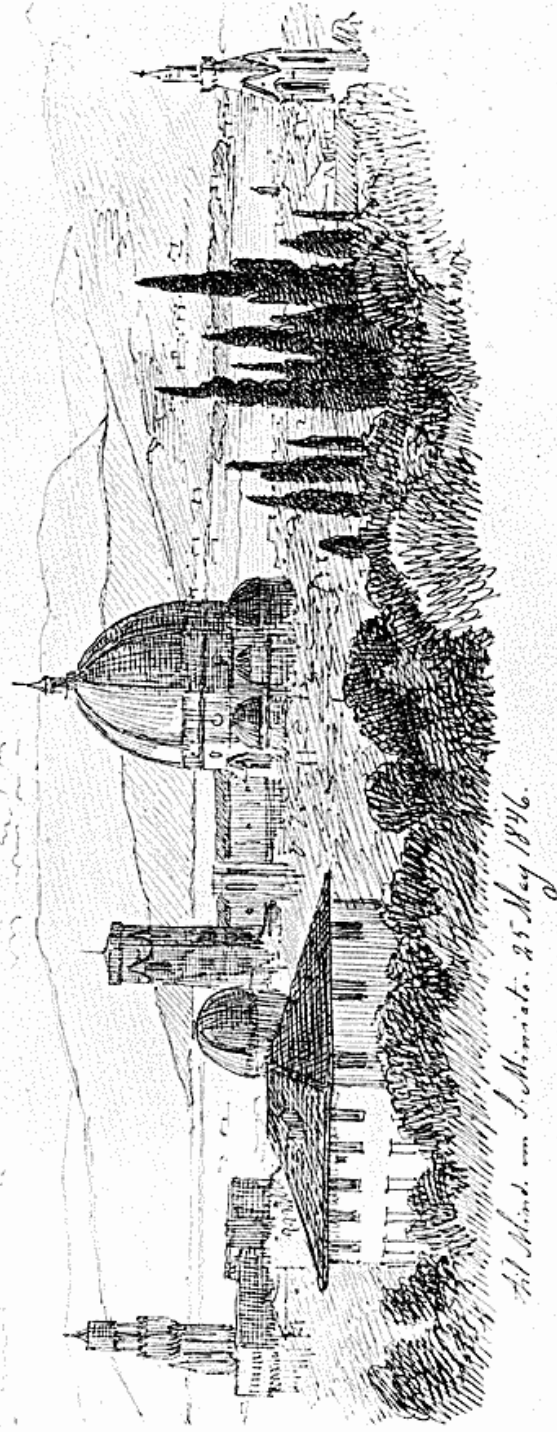
138

and basso intorno Cascina, ved Firenze 10. Mag. 1846.

Betegnet foruden ved Arno udenfor Cascina ved Firenze 10 May 1846. Pen. 14,2 x 21,8. Den Hirschsprungske Samling.

140.

Betegnet forneden „til Minde om S. Miniato 25 May 1846.“ Pen. 14,2 × 21,8. Den Hirschsprungske Samling.

mer mig som et saadant Liv gennemstrømmer hver kunstnerisk Aare hos mig nu; jeg har stillet mig selv en Prøve ved det Billed, som imorgen afgaaer til Hjemmet – dersom det behager Prof Høyen og Skovgaard, da er jeg gjenfødt som Kunstner; men da maa de aldrig mere tvivle om mig, thi da har jeg viist, at jeg, ledet af en instinctmæssig Følelse saa rigtigt i Mørket, og da skal De see, hvor det atter skal gaa livligt og muntert med Arbeidet, saa mangt et af de Ønsker, Professoren ved varme Udtalelser har klarligt viist vare de samme som vore bedste, mangt et af dem skal han da see opfyldt, det tør jeg love. Jeg siger, om det maa behage disse to Mennesker, thi det er mere og mere min Overbeviisning: at det er den største Lykke for en Kunstner, naar han finder sit Publicum i faa, med hvem han staaer i stadig Berørelse, og et Publicum, en Kreds at udtale sig for, er en Ret som hvert Menneske har Krav paa, men som søges paa høist forskjellig Maade, efter de forskjellige Grader af den menneskelige Forfængelighed. Jeg veed, at Professor Høyen har indstillet mit Billed, som værdigt til Anskaffelse for Galleriet; om dette approberes, da dølger jeg ikke for Dem og ham en kjær Plan jeg havde med dette florentinske. Jeg vil i saa Fald ikke være i Trang, og mere ønsker jeg slet ikke, da jeg vitterligt allerede har gjort for stor Lykke og uvitterligt maaskee har ligefremme Misundere – og herved opstod det Ønske: at skjænke dette lille Billed til en af Samlingerne, enten Galleriet eller Thorwaldsens Museum, saafremt det ikke var saa ringe, at det vilde blive latterligt. Til Musæet har jeg jo baade lovet og givet et Billed engang, det fandt ingen Anvendelse, nu turde maaskee dette træde i stedetfor de 2 maadelige Billeder, som Thorwaldsen privat købte.⁵⁹⁾ Dette er en Tanke, der har glædet mig, saalænge jeg har arbejdet derpaa, og De maa bede Professor Høyen stiltiende at overveie, om han finder den realisabel. Skovgaard vil da ogsaa kunde see, at jeg ikke har meent noget Ondt med, hvad jeg skrev om offentlige Samlinger, ledet dertil ved den svimlende Tanke: hvorledes Kunsten i den antike Tid har gennemvævet hele Livet, indtil de simpleste Huusgeraad, som man i Neapel kan see. Denne Trang til at omgive sig med Kunstsager er, hvad han selv maa indrømme, om ikke steendød, saa dog paa Sottesengen, og saaledes var det kun min Mening, at Kunsten lidt efter lidt vandrede ud af Livet og ind i Musæerne, hvis Opførelse, jo flere jo bedre, jeg jo umuligt noget Øieblik har kunnet miskjende, vilde kun: at vi skulde have *baade offentligt og privat* ret mange Kunstværker for Øie, og aldrig Florsvægge eller paa-klistrede Fabrikornamenter paa Træmeubler osv, osv, desværre i en Uendelighed. – Naar De har seet Stykket hører jeg nok Professorens Mening herom. – Jeg har af Skovgaards Brev med Glæde seet, hvad

maaskee alt er overstaaet: Gjæringen og Revolutionen i Kunstforeningen;⁶⁰) vi leve i Revolutionernes Tid, og skjøndt det undrede mig: at Orla Lehmann havde stillet sig i Spidsen, jeg vidste aldrig at han i den Grad havde skjænket Kunsten Opmærksomhed, saa er han maaskee i selve Affairen ikke paa urette Sted som Høvding. Det skulde glæde mig, selv om Minoriteten blev nok saa ringe, om den havde Energi nok til at holde sammen og efter Evne bidrage til Grundlæggelsen af et Nationalgalleri for nordisk Kunst. Jeg tror jeg er ude af Selskabet for Øieblikket, men Skovgaard har Lov at mælde mig ind *til venstre* hvad Øieblik han troer, min Skjærv kan gavne. . . . Skovgaard beder mig gaa over Paris; det kan jeg ikke, saa stor Lyst jeg havde til at see baade gamle og nye Sager der, helst naar man kunde slippe for Byen; her er netop 5 begeistrede danske Parisere, men al deres Henrykkelse formaaer ikke at bringe mig denne Stemning nær, og de Ting jeg havde Lyst at see, hører jeg knap nævne, som jeg overhovedet ikke stoler let paa slige Beretninger om Fortræffelighed paa et andet sted, naar de Samme ikke kunde see noget i det Fortræffelige vi staae ligeved. . . . Roed beder jeg hilset og sagt: at de to smukkeste Blade af Daverio: Peruginos Gravlægning og Domenico Ghirlandajos Hyrden ved Krybben har jeg med mig, og om det Sidste skulde have stor Interesse for ham skal det være hans; jeg havde taget det til mig selv, men finder det ikke værdt at føre med in dublo, og de to andre Blade vilde han neppe være fornøiet med. . . . Moder fortæller: at Melby har i aar faaet Medaillen, og jeg vilde dertil kun sige: at det gjør mig ondt, at denne nye Æresmedaille alt er misbrugt, thi jeg kunde fundet mig i han havde faaet den det allerførste Aar, han udstillede Arbejder; senere har jeg kun seet talentfuld Frækhed fra hans Haand og frygter at Frækheden stiger med Alenmaalet. . . . Har Carlo Dalgas gjort Fremskridt, og har man ikke af Kyhn eller Hammer seet noget Kjont paa Udstillingen? det bedrøver mig at høre: Vilhelm Blom⁶¹) er saa svag, han havde ogsaa begyndt saa rart. Og Buh Bøh! med sit urokkelige Solskin, som dog morede mig meget, men snart skal jeg selv see, saa det er Uret at trætte Dem med disse Spørgsmaal. En saadan ung, bomstærk, ufortrøden Karl kom til Rom, mens jeg var der: Bissens Elev, Magnussen, og han gjorde alt raske Fremskridt, inden jeg tog derfra. Han var saa langt fra at lade sig forlokke af den ogsaa der stærkt herskende Sødhed, at han gik til det modsatte Extreme i Kunst som i sit Væsen, der bar en stærk Afsky og dyb Foragt for Alt, hvad der pleier at følge med selskabelig Dannelse, en Forvildelse, som vel kun er overgaaende, men som har gjort mere end een Kunstner til en Bøffel. Uagtet han var erklæret Schleswig-Holsteiner holdt jeg dog meget af

ham, og det morede mig, at han jævnligt besøgte mig, som jeg ogsaa var den første han traf paa ved Ankomsten en Morgen i Caffé greco. – I morgen reise Rotbølls (Lørdag) og saa paa Mandag eller Tirsdag tager jeg vel afsted, tys! – Det er det tredje større Opbrud, de ere jo alletider forbundne med nogen Géne, men det var kun det første og dette sidste, hvorved jeg tillige følte lidt Veemod, et Tegn paa, at jeg dog har havt rare Timer i Rom og Florenz, hvilken Indrømmelse jeg heller ikke maa nægte Neapel, men derfra var det dog en Lettelse at komme, huh, de Røvere! og dog vare de det ikke Alle, ogsaa derfra har jeg uforglemmelige Minder om smaa Børn som dandsede, som vare angst for mit Skjæg, og to af dem har jeg anbragt paa mit lille Maleri nu, en af dem tegnede jeg i Fremmedbogen i Sorrent. –

Saa Neergaard har virkelig sagt: at det morede ham, naar jeg gik omkring i Staldene og paa Malkepladsen; det er mig kjært, og han maa vogte sig for: at jeg ikke bliver som en Burre, kastet paa Forpagterboligen paa Vognstrup, thi saasnart jeg læste de kjære Ord, kom strax de grønne Enge med Skove og fine blaae Høider bagved med de Mange farvede foran med stor Paatrængenhed til min Tanke og arrangerede dem, alle til hobe til et vakkert Billed, hvorpaa Niels Rygter ikke manglede, ja selv den hedengangne Klinge vilde gjerne være med. Og jeg beder ham herved ligefrem, om han vil gjøre Sit til at dette kan komme paa Lærredet; jeg skal være meget stille og mancerlig, kun een Frygt har jeg: den, at Mad: Neergaard vil skjænde paa mig om jeg paa en smuk Aften udenfor Havedøren forleder hendes Mand til at røge en Cigar. De herlige Mennesker! det er underligt, men jeg forsikrer Dem, gode Fru Høyen! at den Glæde jeg følte da jeg fuld af Forhaabninger til Reisen, udmalede mig de Nydelser saa glimrende jeg kunde (uden dog i Indbildningen at kunne naae til Civitellas Skjønhed i Mennesker, Dyr og Natur, det laae for høit) som Italien skulde byde mig – den var Intet mod den jeg føler, ved nu at tænke paa Hjemmet og alle de Kjære, jeg der skal gjensee. Og blandt dem findes saamange i det vestlige Sælland, De kan vide, hvem jeg tænker paa, og De vil leilighedsviis hilse dem fra mig og sige dem: de vare tit i min taknemmelige Erindring her i Italien.

NOTER

- (1) Kgl. Bibl. Nyere brevsamling D. Breve til N. L. Høyen og hustru. – (2) Originalbrevet er det ikke lykkedes at opspore. Uddraget her gengivet efter kopi hos professor. overlæge, dr. med. Carl Krebs, Århus. – (3) Se mere udførlig beskrivelse hos Karl Madsen: J. Th. Lundbye, 1949, s. 211. – (4) A. W. Schirmer: Campagna di Roma, og

O. Achenbach: Etna. – (5) Brev til fru Høyen, Firenze 10.4.1846. – (6) Nicolaj Bøgh: Erindringer af og om Jens Adolf Jerichau, 1884, s. 102-3. – (7) Arkitekten J. H. Koch (1787-1860) var direktør for Kunstakademiet 1844-50. – (8) Westengaard, Johanne (Hanne) Kirstine Marie Caroline (1805-83), ugift. Boede hos svogeren, professor N. L. Høyen. – (9) Neergaard, Christian Peter (1793-1860, forpagter af Vognserup ved Holbæk, g. m. Anc Sophie Baastrup (1792-1866). – (10) Fredagsfolkene: Betegnelse for den kreds af kunstnere og kunstinteresserede, som regelmæssigt samledes fredag aften hos Høyen til drøftelse af kunstproblemer. Fredagsselskabet, som det også kaldtes, bestod oprindeligt kun af vennerne Høyen og billedhuggeren H. E. Freund, men udvidedes efter dennes død i 1840 således at den efterhånden omfattede ialfald M. G. Bindesbøll, H. V. Bissen, C. Købke, W. Marstrand, J. Sonne, J. Roed, Constantin Hansen, G. Hilker, Lundbye, P. C. Skovgaard, L. Frølich o. fl. a.

(11) Freund, Amalie Elisabeth, f. v. Würden (1807-1866), g. m. billedhuggeren H. E. Freund (1783-1840). – (12) Freund, Thea Olympia (1838-69), ugift. – (13) Freund, (Adolf) Victor (1836-81), forfatter. – (14) Wahlbom, Carl (1810-58), maler og billedhugger. – (15) Clausen, H. N. (1793-1877), teolog og politiker, g. m. Birgitte Francisca Swane (1797-1875). – (16) Hammer, Johanne Marie Elisabeth (Betty) f. Swane (1792-1867), g. m. lægen Jørgen Hammer. – (17) Riedel, August Heinrich (1799-1883), tysk genremaler. – (18) Pollak, Leopold (1806-80), tysk genre- og portrætmaler. – (19) Ruben, Ludvig (1818-75), svensk billedhugger, maler og kobberstikker. – (20) Herkules og Hebe, originalmodel på Ny Carlsberg Glyptotek. Om dette arbejde og samtidens syn derpå, se især: Nicolaj Bøgh: Erindringer af og om Jens Adolf Jerichau, 1884, s. 159 ff. – (21) Gertner, J. V. (1818-71), maler. Se Høyens anmeldelse af: Portrætmalerierne paa Udstillingen 1845, i „Fædrelandet“ 15.5.1845, genoptrykt i Høyens Skrifter v. J. L. Ussing, I, 1871, s. 137, hvori han er overordentlig hård i bedømmelsen af Gertners „virtuose“ malemåde. – (22) Cornelius, Peter von (1783-1867), tysk historiemaler. – (23) En Pantherjæger (originalmodel i Ålborg museum). – (24) Til et planlagt mausoleum for det preussiske kongehus i Berlin skulle Cornelius udføre frescomalerier. Planen blev ikke gennemført, men enkelte kartoner dertil er bevarede i Berlin. – (25) Ussing, J. L. (1820-1905), filolog og arkæolog, udgav N. L. Høyens skrifter (1871-76), og en levnedbeskrivelse (1872).

(26) Listov, A. (1817-89), præst og kirkehistorisk forfatter. Opholdt sig i 1845-47 i Rom, hvor han underviste Thorvaldsens dattersøn Alberto Paulsen. – (27) Rauch, Johan Nepomuk (1804-47), østrigsk dyremaler. – (28) Holm, Christian (1803-46), dyremaler. – (29) Elsasser, Friedrich August (1810-45), tysk landskabsmaler, død i Rom. – (30) Gurlitt, Louis (1812-97), dansk-tysk maler. – (31) Mynster, C. L. N. (1820-83), udgiver og forfatter. – (32) Treschow, F. (1783-1869), højesteretsadvokat, kunstsamler. – (33) Møller, Hans Peter Chr. (1811-45), kst. inspektør i Nordgrønland. (34) Melbye, Anton (1818-75), udstillede 1843: Drivis ved Grønlands kyst. – (35) Schack, Sophus (1811-64) officer, maler. – (36) Palazzo Sciarra, hvor Frederik IV boede som kronprins i 1692, rummede på Lundbyes tid en nu opløst malerisamling af betydelig værdi. – (37) Schidone, Bartolomeo (1583-1615), se kat. o. ældre malerier, Statens Museum for Kunst, 1946, nr. 653. – (38) Statens Museum for Kunst. – (39) Mag-

nussen, C. C. (1821-96) maler, senere traskærer. – (40) Storch, F. L. (1805-83), maler. (41) Paulsen, Elisa (1813-70), datter af Thorvaldsen og Anna Maria Magnani, g. m. kammerherre Fritz Paulsen (d. 1843). – (42) Stilling, P. M. (1812-69), filosof.

(43) Figuren, som Lundbye har tegnet (Den Hirschsprungske Samling, katalog 1911, nr. 1358), er identisk med Pudicitia, nr. 23 i Braccio nuovo. – (44) Jerichau Baumann, Elisabeth (1819-81) malerinde, gift 19.2.1846 med J. A. Jerichau. – (45) Portrættet af H. N. Clausen er i museet i Maribo. Karl Madsen: Wilhelm Marstrand 1905 s. 121. (46) Giove di grasso = sidste torsdag før fasten. – (47) Originalmodel i Ny Carlsberg Glyptotek. – (48) Fogelberg, Bengt (1783-1854), svensk billedhugger, tilbragte 33 år i Rom. – (49) Tenerani, Pietro (1798-1869), billedhugger. Højreliefgruppen: Kristi nedtagelse af korset i San Giovanni in Laterano. – (50) Benouville, Jean-Achille (1815-91), landskabsmaler. – (51) Jauge, Jean-Charles, d. 1854, landskabs- og portrætmaler i Paris. – (52) Lundbye mener vel Loggia dei Lanzi. – (53) Dalgas, Christian August (1789-1863), købmand og dansk konsul i Livorno. – (54) Roeds billede: Det indre af fængselsgården i palazzo del Bargello, 1842. (Statens Museum for Kunst.) – (55) Om dette billede se Karl Madsen: J. Th. Lundbye, 1949, s. 243-44, og Ib Ostenfeld: J. Th. Lundbye, Et Stemningslivs Historie, 1937, s. 135-37. – (56) Nadverbilledet, som findes i nonneklostret S. Onofrio, er ikke af Rafael, men af dennes lærer, Perugino. – (57) Se note 55. Billedet af vildsvinet kom i privateje. – (58) Bandinelli og hans elev Giovanni dall' Opera. – (59) Thorvaldsens Museum, katalog 1959, s. 71, nr. 254 og 255. (60) Se: Kunstforeningen i Kjøbenhavn. Kbhvn. 1864, s. 66 ff. – (61) Blom, Vilhelm (1826-50), artilleriofficer og digter.